

บทที่ ๒

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎี ตำรา บทความ หนังสือเอกสาร และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ซึ่งมีหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๑ ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้

๒.๑.๒ ด้านการเรียนการสอน

๒.๑.๓ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

๒.๑.๔ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

๒.๑.๕ ด้านการวัดและประเมินผล

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา

๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๑ ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน งานที่สำคัญของครูก็คือช่วยนักเรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ในห้องเรียน เพื่อจะช่วยให้แก่นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบทเรียนฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ

นักจิตวิทยาที่ยึดถือทางพฤติกรรมนิยม แบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) พฤติกรรมเรสปอนเด็นท์ (Respondent Behavior) หมายถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้าเมื่อมีสิ่งเร้าพฤติกรรมตอบสนองก็จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถจะสังเกตได้ ๒) พฤติกรรมโอเปอเรนต์ (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลหรือสัตว์แสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมา (Emitted) โดยปราศจากสิ่งเร้าที่แน่นอนและพฤติกรรมนี้มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ประเภทแรกหรือ (Respondent Behavior) เรียกว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ระบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้อธิบาย Operant Behavior เรียกว่า Operant Conditioning Theory พื้นฐานความคิด (Assumption) ของทฤษฎีพฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนที่เป็นอิสระหลายอย่าง ๓) แรงเสริม (Reinforcement) ช่วยทำให้พฤติกรรมเกิดขึ้นได้

วัตสัน จอห์น บี (Watson, John B.) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นบิดาของจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกกับมนุษย์ โดยศึกษาเรื่องความกลัว ในปี ๑๙๒๐ วัตสันและผู้ช่วยชื่อเรย์เนอร์ ได้เขียนบทความชื่อว่า “Conditioned Emotional Reactions” ซึ่งสรุปผลการทดลองกับการกอายุประมาณ ๘ – ๙ เดือน ชื่ออัลเบิร์ต (Albert) การทดลองเริ่มโดยผู้วิจัยเคาะแผ่นเหล็กให้เสียงดังขึ้น ให้เสียงดังกล่าวเป็นสิ่งเร้าที่ไม่มีเงื่อนไข (UCS) ซึ่งจะก่อให้เกิดการตอบสนองที่ไม่ต้องการวางเงื่อนไข (UCS) คือความกลัว วัตสันและ เรย์เนอร์ ได้ใช้หนูขาวเป็นสิ่งเร้าที่ต้องวางเงื่อนไข (UCS) มาล่อหนูน้อย อัลเบิร์ต ซึ่งชอบหนูขาวไม่แสดงความกลัว แต่ขณะที่หนูน้อยยื่นมือไปจับเสียงเคาะแผ่นเหล็กก็ดังขึ้น ซึ่งทำให้หนูน้อยกลัว ทำคู่กันเช่นนี้เพียงเจ็ดครั้ง ในระยะเวลาหนึ่งสัปดาห์ ปรากฏว่าตอนหลังหนูน้อยเห็นแต่เพียงหนูขาวก็จะแสดงความกลัวทันที^๑

สกินเนอร์ (Skinner) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการให้แรงเสริมแบบเป็นครั้งคราวไว้อย่างละเอียดโดยแบ่งการให้แรงเสริมเป็นครั้งคราวออกเป็น ๔ ประเภทคือ ๑) การให้แรงเสริมตามช่วงเวลาที่แน่นอน (Fixed Interval) ๒) การให้แรงเสริมตามช่วงเวลาที่ไมแน่นอน หรือไม่สม่ำเสมอ (Variable Interval) ๓) การให้แรงเสริมตามอัตราส่วนที่แน่นอนหรือคงที่ (Fixed Ratio) ๔) การให้แรงเสริมตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน (Variable Ratio) ตัวอย่างและแบบแผนของพฤติกรรมสนองตอบของอินทรีย์หรือผู้เรียน ปรากฏตามตารางการให้แรงเสริม สกินเนอร์ มีความ

^๑สกินเนอร์ (Watson, John B.), **Psychology of the Child**, New York : John Willy and Sons, Inc., 1965), p 27.

เชื่อมั่นว่า แรงเสริมเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนพฤติกรรม หรือการเรียนรู้ของนักเรียน ฉะนั้น ครูที่ดีจะต้องสามารถจัดสภาพของการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับแรงเสริมเมื่อการเรียนรู้ได้เกิดขึ้น พฤติกรรมใดที่ได้รับแรงเสริม พฤติกรรมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่นักเรียนเรียนรู้ พฤติกรรมใดที่ไม่ได้รับแรงเสริมเมื่อการเรียนรู้ได้เกิดขึ้น พฤติกรรมใดที่ไม่ได้รับแรงเสริมแม้ว่าจะเน้นสิ่งที่ครูต้องการให้เกิดก็จะไม่อยู่นานคงทน^๒

สรุปของการใช้แรงงานเสริมในการสอนมีดังต่อไปนี้ ๑) ครูจะต้องทราบว่านักเรียนที่แสดงว่านักเรียนเรียนรู้แล้วมีอะไรบ้างและให้แรงเสริมพฤติกรรมนั้นๆ ๒) ตอนแรกๆ ครูควรจะให้แรงเสริมทุกครั้งที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา แต่ตอนหลังใช้แรงงานเสริมเป็นครั้งคราว (Intermittently) ได้ ๓) ถ้าจำเป็นสำหรับนักเรียนบางคนในการเป็นของรางวัลได้ (TOKEN) ๔) ครูจะต้องระวังไม่ให้แรงเสริม เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ๕) สำหรับพฤติกรรมที่ซับซ้อน ครูควรจะใช้หลักการตัดพฤติกรรม (Shaping) คือให้แรงเสริมกับพฤติกรรมที่นักเรียนทำได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามลำดับขั้น (Successive Approximation) ๖) ค่อยๆ ลดสัญญาณบอกแนะหรือการชี้แนะลงเมื่อเริ่มเห็นว่าไม่จำเป็น ๗) ค่อยๆ ลดแรงเสริมแบบให้ทุกครั้งลง เมื่อเห็นว่าผู้เรียนกระทำได้แล้วและผู้เรียนเริ่มแสดงว่ามีความพึงพอใจซึ่งเป็นแรงเสริมด้วยตนเองจากการทำงานนั้นได้

อัสซูเบล (Ausubel) ได้แบ่งการเรียนรู้โดยการรับอย่างมีความหมายออกเป็น ๒ ประเภท คือ^๓

๑) SUBORDINATE LEARNING เป็นการเรียนรู้โดยการรับอย่างมีความหมาย โดยใช้ DERIVATIVE หรือ CORRELATIVE SUBSUMPTION เป็นการที่เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่กับหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่เคยเรียนรู้แล้ว ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนรู้ว่าสัตว์มีปีกบินได้ ถ้ามีคนบอกว่า นกบินได้ ก็ไม่ต้องเรียนรู้ โดยการท่องจำอย่างไม่คิดว่าเป็นสัตว์มีปีก (บินได้) และสามารถดูดซึมเข้าโครงสร้างสติปัญญาที่มีอยู่แล้วอย่างมีความหมาย สำหรับกระบวนการ CORRELATIVE SUBSUMPTION หมายถึงการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดจากการขยายความ หรือปรับความรู้เดิมให้มีสหสัมพันธ์ความรู้ใหม่ ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนอาจมีความรู้เดิมว่า รูปสามเหลี่ยมเป็นรูปที่มีด้านสามด้าน หน้าราบและปิด และเมื่อผู้เรียนต้องเรียนความรู้รวบยอดใหม่ เช่น สามเหลี่ยมด้านผู้เรียน

^๒ Skinner, B.F. **Beyond Freedom and Dignity**, (Toronto : A Bantam Vintage Book, 1971), pp 22 – 24.

^๓ Ausubel, David P., **Educational Psychology: a cognitive view**, (New York: Rinehart and Winston, 1968) p 47.

จะเข้าใจด้วยการขยายความจากความรู้เดิมเกี่ยวกับลักษณะของสามเหลี่ยม จึงเชื่อมโยงความคิดรวบยอดสามเหลี่ยมด้านเท่าให้เข้ากับโครงสร้างปัญหาที่มีอยู่

๒) SUPERORDINATE LEARNING เป็นการเรียนรู้โดยใช้วิธีอนุมาน ผู้เรียนอาจจะจัดกลุ่มสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ให้เข้ากับความคิดรวบยอดที่กว้างและคลุมความคิดรวบยอดที่เรียนใหม่ เป็นต้นว่า เด็กที่เริ่มเรียนสีต่างๆ เช่น สีฟ้า สีเหลือง สีแดง สีเขียว ว่าเป็นสีต่างๆ แต่รวมสีต่างเหล่านี้ให้อยู่ใต้ความคิดรวบยอด “สี” หรืออาจจะรวมสัตว์ต่างๆ เช่น หนู สุนัข หมี ว่าเป็นสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม ๓) Combinatorial Learning การเรียนรู้ประเภทนี้หมายถึงการเรียนรู้หลักการกฎเกณฑ์ต่างๆ เชิงผสมในวิชาคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ โดยให้เหตุผลหรือจากการสังเกตตัวอย่างเช่น การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักและระยะทางในการทำให้ไม้กระดานหกกระดกขึ้นลง ออสซูเบลถือว่า Advance Organizers มีความสำคัญมากเพราะเป็นวิธีการสร้างการเชื่อมช่องว่างระหว่างสิ่ง (ความรู้) ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วกับสิ่ง (ความคิดรวบยอดใหม่) ที่จำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อผู้เรียนจะได้มีความเข้าใจเนื้อหาของหน่วยเรียนใหม่และช่วยความจำได้ดีขึ้น ฉะนั้นผู้สอนควรจะใช้เทคนิค Advance Organizers ช่วย ผู้เรียนในการเรียนรู้ทั้งประเภทการรับอย่างมีความหมาย และการค้นพบอย่างมีความหมายทฤษฎีการเรียนรู้ของออสซูเบล เป็นทฤษฎีปัญญานิยม เน้นความสำคัญของครู คือว่าครูมีหน้าที่ที่จะเรียบเรียงความรู้อย่างมีระบบ และสอนความคิดรวบยอดใหม่ที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้

สรุปว่า หลักสูตรสาระการเรียนรู้ มีเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับ การเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข แต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิตมีสาระสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างเพียงพอ และมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับวัยและสภาพแวดล้อมของนักเรียนในการเรียนแต่ละชั้นเรียน

๒.๑.๒ ด้านการเรียนการสอน

ความหมายของการเรียนการสอน

ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้นำเสนอถึงความหมายของการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้าใจถึงการเรียนการสอนก่อนที่จะศึกษาในส่วนอื่น ๆ ต่อไป

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ดังนี้ เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้เรียน รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้ ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ ส่วนคำว่า สอน

หมายถึง บอกวิชาความรู้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน, แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้รู้รู้ชั่ว เป็นต้น เช่น สอนให้แม่ไม้มวยไทย สอนเย็บปักถักร้อย เป็นต้น^๔

สวัสดี สายประสิทธิ์ มงคล ลำอางและสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์ ได้กล่าวว่า การเรียน หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ส่วนการสอน หมายถึง ความพยายามของบุคคลๆ หนึ่งหรือหลายๆ คนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้^๕

ล่อ การุณวนิช และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน หมายถึง การสอนซึ่งมีความหมายแคบอยู่เฉพาะการให้ความรู้แก่นักเรียน การสอนจึงหมายถึงความเพียงแค่กิจกรรมที่ครูกระทำให้นักเรียนได้ความรู้แต่เพียงภายในห้องเรียนเท่านั้น ปัจจุบันการสอนมีความหมายกว้างออกไปตามหลักปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือ^๖

สรุปได้ว่า การเรียนการสอน มีความหมายกว้างกว่าในอดีต เพราะหมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสบการณ์ และมักจะใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ได้อยู่แต่ภายในห้องเรียนเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมเอกสาร นำมาวิเคราะห์และประมวลพร้อมทั้งได้นำแนวคิดของนักวิชาการบางท่านมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

ทิตนา แคมมณี ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ว่า การสอน มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เริ่มตั้งแต่การคิดถึงการสอนในฐานะที่เป็นศิลป์ และเป็นศาสตร์ และค่อย ๆ มีวิวัฒนาการจากการสอนที่ไม่เป็นรูปแบบจนกลายมาเป็นการสอนที่มีรูปแบบหรือแบบแผน โดยเริ่มตั้งแต่การใช้วิธีการครอบงำความคิดของผู้เรียน ต่อมาเปลี่ยนไปเป็นการ

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔๗.

^๕สวัสดี สายประสิทธิ์, มงคล ลำอาง และสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์, คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ ตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าการประถมศึกษา อำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดและผู้ช่วยทุกตำแหน่ง, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสัมพันธ์กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕๔.

^๖ล่อ การุณวนิช และคณะ, วิธีสอนทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

พร่ำสอนความคิด ความเชื่อ ชักจูง โน้มน้าวให้ผู้เรียนคล้อยตาม ต่อไปจึงเริ่มมีการสอนซึ่งเน้นบทบาทของครู แล้วจึงก้าวเข้าสู่การสอนอย่างมีแบบแผนโดยใช้หลักวิชาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยมากขึ้น แต่ยังมีการยึดครูเป็นศูนย์กลาง หลังจากนั้นจุดเน้นได้เริ่มเปลี่ยนจากครูไปเป็นผู้เรียน คำว่าสอนจึงเปลี่ยนไปเป็น การเรียนการสอน ซึ่งเน้นบทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ และครอบคลุมการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น^๓

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนว่า ควรจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์แสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต ว่า ชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รู้ว่าจุดหมายของชีวิตคืออะไร หรือชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร เพราะชีวิตเองก็ไม่ว่าตัวเองเกิดมาเพื่ออะไร คือ ชีวิตไม่มีจุดหมายในการเกิดนั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง จุดหมายของชีวิตไม่ใช่สิ่งที่มีติดมากับชีวิต แต่เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดให้แก่ชีวิต และการศึกษา ก็ควรจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จุดหมายของชีวิต^๔

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน ไว้ว่า การเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลักของครูผู้สอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนในระดับใดหรือวิชาใดก็ตาม ครูที่มีความสามารถในการสอนก่อนดำเนินการสอน ควรศึกษาจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนของนักเรียนว่า จะเรียนอย่างไรจะสอนอย่างไร และจะเลือกวิธีการสอนแบบไหน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ผู้สอน ครู และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน^๕

^๓ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), หน้า ๕.

^๔ พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : โกมลคิมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๒๗.

^๕ วัฒนาพร ระงับทุกข์, **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร : เอล ที เพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐ – ๓๑.

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด ฝึกกระบวนการจัดการ รู้จักการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์เฉพาะหน้า มีการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา และป้องกันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมแห่งความเป็นคนไทย ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องต่อไป

๑) พัฒนาการของหลักสูตรการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มี “วิชาจริยฯ” เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก เพื่อกล่อมเกลานิธิยาคอของกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น และได้ถือเป็นนโยบายให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับวิชานั้นมาตลอด จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์อันเป็นประมุข ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจริยฯก็มีส่วนต้องปรับปรุงตามไปด้วย โดยขยายออกไปเป็นหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เนื้อหาของวิชาศาสนาและจริยธรรมจะมีลักษณะเป็นจริยธรรมสากลมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประชาชน อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรในห้วงเวลาต่อมาก็หันกลับมาให้ความสำคัญโดยเพิ่มเนื้อหาสาระ ของศาสนาจริยธรรมนี้ขึ้นอีก เนื่องจากเยาวชนมีปัญหาด้านศีลธรรมมากขึ้นในการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช ๒๕๒๑ ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษา โดยประกาศให้ใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ สำหรับประถมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๒๗ การปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓) กระทรวงศึกษาธิการได้เห็นชอบให้กรมวิชาการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ และมีคำสั่งให้โรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา ๒๕๓๓ ทุกชั้น และให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้ในปีการศึกษา ๒๕๓๔ โดยมีผลบังคับใช้ปีละชั้นในแต่ละระดับตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก๖๑๑ และ ๖๑๒ และ ๖๑๓/๒๕๓๓ นั้นหลังจากที่หลักสูตรได้นำไปใช้ชั่วระยะหนึ่งแล้ว ได้มีคำถามข้อสังเกตจากองค์กรบุคลากรที่หวังดีต่อพระพุทธศาสนาว่า การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ได้ตัดทอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยลงไปทั้งคาววิชา และเนื้อหา กรมวิชาการจึงขอความเห็นชอบ

จากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ ระดับประถมศึกษา กำหนดให้นักเรียน ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาคเรียน ได้ ๑ หน่วยการเรียนรู้รวม ๘๐ คาบ/ปี ทั้งยังกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนต้องเรียนสาระพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส ๑.๑ เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำ หลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน^{๑๑}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ในสถานการณ์ทั่วไปมักจะประกอบด้วยบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ๒ กลุ่ม คือ ผู้สอนและผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาลักษณะวิเคราะห์ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่จะนำไปสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้ และลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด สำหรับการจัดออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน^{๑๒} เช่น

๑) ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนว่า ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ต้องให้โอกาสกับผู้เรียนได้ใช้กระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ค้นพบด้วยตนเองมากน้อยเพียงใดการค้นพบความรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนอย่างมีความหมายต่อตัวผู้เรียนเอง

๒) ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน อันรวมไปถึงสถานการณ์ เงื่อนไขการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมและพร้อมที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาต่อไป

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๘-๒๒๐

^{๑๒} กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

๓) ครูจะต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้นั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ระบุหรือคาดหวังไว้ ส่วนประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดนั้น ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจที่จะได้ฝึกปฏิบัติ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ ในขณะที่บางคนประสบการณ์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียว อาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้หลายอย่างก็ได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกโดยไม่มีความรู้สึกว่าการกำลังถูกบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย

๔) ครูควรจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพ

๕) ครูต้องคอยเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากความไม่รู้ เป็นรู้และรู้จริงจากทำไม่ได้ ทำไม่เป็น เปลี่ยนมาเป็นทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบ เปลี่ยนมาเป็นชอบ

๖) ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะให้หลักการของศาสตร์ที่จะสอนเท่าที่จำเป็น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้แต่ต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าเรียนจากสมาธิ และพิจารณาตน (Self Learning) คือเรียนไปประเมินผลการปฏิบัติของตนปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ รู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้งในที่สุด

๗) ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองใหม่ว่าตนคือ ผู้ที่ให้องค์คุณของกัลยาณมิตร

๗ ประการคือ

ก) วางตนในฐานะผู้ที่ยศยั่วใจ

ข) วางตนให้น่าเคารพ

ค) วางตนในฐานะผู้ทรงคุณความรู้

ฅ) วางตนในฐานะเป็นที่ปรึกษาที่ดี

ง) วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูด และความรู้สึกของศิษย์

จ) วางตนในฐานะผู้ทรงปัญญา สามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้

ฉ) วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

ช) ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาที่จะเป็นอัจฉริยะได้ อย่างน้อย๘ด้าน คือด้านเหตุผล ภาษา ศิลปะ กายสัมผัส ดนตรี มนุษยสัมพันธ์ การเข้าใจตนเองหรือเข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่าอัจฉริยภาพในเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ดการ์ดเนอร์

ซ) ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ครูจึงต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพทั้ง๘ด้านของเด็กแต่ละคน

ฌ) การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้ใจนักเรียนให้นักเรียนรู้ทั้งหลักการ วิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของเวลา

ญ) ครูควรจัดประสบการณ์ และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ บูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้โดยถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติตนยึดหลักคุณธรรม และพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์ ฯลฯ

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นออกแบบในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่งคือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน

ผู้เรียนกับการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชา ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่ฝังงมอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับ

คนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้^๒ สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

๑) ตระหนักในความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ทรงกิจกรรมและร่วมประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น

๒) มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

๓) ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล

๔) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

๕) รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ขณะนี้เป็นอย่างไร และประพจน์ให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๖) รู้ความพอดีด้านต่างๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่างๆ

๗) รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

๘) รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะดำเนิน ขกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

๙) มีศรัทธา มีหิริ ความละอายต่อบาป มีโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตมั่นคง และมีปัญญา

๑๐) รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น

๑๑) ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

๑๒) มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๑๓) ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจคือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๒๒๐ - ๒๒๑.

สรุปว่า การเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

๒.๑.๓ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน

ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะครูเป็นตัวเครื่องจักรสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้หลากหลาย ผู้วิจัยได้ประมวลมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

สมคิด สร้อยน้ำ ได้ให้ความหมายของ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดประสบการณ์ และเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง^{๓๓}

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช ได้กล่าวถึงความหมายของ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ครูผู้สอนควรต้องคิดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย^{๓๔}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมายของ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ^{๓๕}

^{๓๓}สมคิด สร้อยน้ำ, หลักการสอน, (อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๒.

^{๓๔}ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช, คู่มือการเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

^{๓๕}วัฒนาพร ระงับทุกข์, การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๑.

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง การลงมือปฏิบัติจริงในด้านการจัดการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริง และเกิดทักษะในกระบวนการต่าง ๆ ตลอดจนผู้เรียนได้นำเอาองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นการปฏิบัติจริง

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด ในกระบวนการใช้หลักสูตร เพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนและผู้เรียนได้ปฏิบัติมากที่สุดโดยการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษาเป็นการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

กรมวิชาการ กล่าวไว้ว่าเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน คือ การประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสติปัญญาและลักษณะนิสัยอันดีงามแก่ผู้เรียน ให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติสืบไปในภายหน้า โรงเรียนนอกจากเป็นแหล่งให้ความรู้แล้ว โรงเรียนยังเป็นที่รวมของเด็กในวัยที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เด็กที่กำลังจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความต้องการเพื่อนที่จะรวมกลุ่มและทำตามกลุ่ม โรงเรียนจึงต้องสนองความต้องการด้านนี้และใช้โอกาสนี้หลอมปรุงแต่งให้เด็กเป็นไปในทางที่ถูกที่ควร^{๑๖}

กล้า ทองขาว กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนนั้นเราถือว่าเป็นการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพราะเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความร่วมมือของนักเรียนเพื่อสนองความต้องการความสนใจ และส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนนอกเหนือไปจากกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการเรียนการสอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ อุปนิสัย ค่านิยม และปลูกฝังเจตคติที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียน และมีการเรียกชื่อกิจกรรมเสริมหลักสูตร เหล่านี้ต่างกันไป เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือร่วมหลักสูตร (Co – Curricular Actives) บ้าง หรือในบางครั้งอาจเรียกว่า กิจกรรมกึ่งหลักสูตร (Semi – Curricular Actives) ดังนั้น ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรแต่กิจกรรมดังกล่าว ก็หมายถึงกิจกรรมที่มุ่งเอาศูนย์กลางกล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นผู้เลือกและมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน จึงมีผู้นิยมเรียกกันว่า กิจกรรมนักเรียน (Student Activities) มากกว่าชื่ออื่นๆ^{๑๗}

^{๑๖} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ : หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๓.

^{๑๗} กล้า ทองขาว, การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียน หน่วยที่ ๑๓, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช : นนทบุรี, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๓.

กรมวิชาการ ได้กล่าวไว้ว่า เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นไปตามระเบียบและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๒ ข้อ ๔ ซึ่งมีรายละเอียด ๑๑ หัวข้อย่อย ได้แก่

๑) จะต้องเป็นไปตามนโยบายหลักของรัฐบาล ในการดำเนินงานพัฒนาการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเจริญและความมั่นคงของชาติ

๒) จะต้องเป็นไปเพื่อวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

๓) จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัยในตนเอง

๔) จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียนและครู

๕) จะต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

๖) จะต้องมีการและระเบียบข้อบังคับของกิจกรรม โครงการและระเบียบข้อบังคับจะต้องเป็นของสถานศึกษา

๗) ทุกกิจกรรมจะต้องมีครู อาจารย์ในโรงเรียนเข้าร่วมรับผิดชอบการดำเนินการ

๘) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจะต้องเป็นบุคคลที่ปัจจุบันอยู่ในสถานศึกษานั้นเว้นแต่วิทยากรให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าสถานศึกษา

๙) การจัดให้มีกิจกรรมเลือกใดๆ หรือไม่นั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าสถานศึกษานั้นๆ

๑๐) ให้สถานศึกษาควบคุมเรื่องการจ่ายเงินหรือพัสดุของอื่นๆ ให้เป็นการประหยัด และเป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อมั่นคงและปลอดภัยของธรรมชาติ

๑๑) ในกรณีที่หัวหน้าสถานศึกษาพิจารณา เห็นว่ากิจกรรมใดๆ ไม่เหมาะสมมีการกระทำหรืออำนาจมาซึ่งอันตรายต่อความมั่นคงของชาติให้หัวหน้าสถานศึกษาสั่งยกเลิกกิจกรรมนั้นๆเสีย^{๑๔}

^{๑๔} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ : หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓), หน้า ๑.

สรุปว่า กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องโดยใช้กระบวนการสอนโดยให้นักเรียน ได้เรียนรู้กิจกรรมที่หลากหลายมีการจัดกิจกรรมแสดงการสาธิตโดยการจำลองเหตุการณ์ให้นักเรียนแก้ปัญหาตามสถานการณ์พร้อมทั้งจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยมที่ดีงามเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหาและแสดงความคิดในห้องเรียนได้ซึ่งสามารถนำความรู้ที่ครูจัดกิจกรรมการสอนไปประยุกต์ใช้จริงได้อย่างหลากหลาย และได้เสนอแนะให้นักเรียนจัดกิจกรรมเสริมในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

หลักการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน

หลักในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนนั้น มีความสำคัญไม่แพ้ด้านอื่น ๆ เพราะหากการเรียนการสอนมีอยู่แต่ในตำรา หรืออยู่แต่ในห้องเรียน ไม่มีสิ่งที่มาเร้า หรือสร้างความรู้สึกให้อยากเรียน การเรียนการสอนก็ไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนั้นนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านจึงได้แสดงทัศนะไว้ในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม และประมวลมาเสนอดังต่อไปนี้

ศุภวัฒน์ เอ็มโอช ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนไว้ว่า ควรมีหลักการจัดดังต่อไปนี้^{๕๕}

๑) ต้องตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และควรให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

๒) ไม่ยึดหลักสูตรเป็นบรรทัดฐานตายตัว แต่ต้องสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์

๓) มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า จะช่วยทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุจุดมุ่งหมายได้

๔) ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน นั่นคือ การจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการกระทำ และให้ได้รับประสบการณ์ตรงมากที่สุด เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ และรู้จักแก้ปัญหา เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นนิสัยติดตามผู้เรียนไป สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และทำให้การเรียนมีความหมายมากยิ่งขึ้น

^{๕๕}ศุภวัฒน์ เอ็มโอช, หลักการสอน, (จันทบุรี : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒ – ๕๔.

๕) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ทั้งทางด้านพันธุกรรม วยความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนจะเกณฑ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่ากันทั้งหมดคงเป็นไม่ได้ ต้องค้นหาเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ สื่อการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

๖) ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้แก่ผู้เรียนให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านร่างกาย มิฉะนั้นแล้วผู้เรียนจะพัฒนาไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร

๗) ควรเริ่มจากการเรียนรู้สิ่งใกล้ตัวไปหาสิ่งไกลตัว จากบทเรียนที่ง่ายไปหายาก หรือเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

๘) ต้องสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมแก่การเรียนรู้ ทั้งในแง่สิ่งแวดล้อม และอารมณ์ของผู้เรียน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ห้องเรียนให้สะอาด สวยงามและร่มรื่น ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีอารมณ์ดี เป็นกันเองกับผู้เรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เป็นต้น

กรมวิชาการ ได้นำเสนอถึงลักษณะของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนไว้อย่างน่าสนใจว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมุ่งให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และชี้แจงลักษณะที่น่าสนใจในหลักทางพระพุทธศาสนา มุ่งสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคม จัดให้มีระบบการฝึกหัดอบรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ให้มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมไทยในสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กและพิธีกรรมต่าง ๆ^{๒๐}

จรัส กาอินทร์ ได้ยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการใช้กิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๒๑}

- ๑) การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์
- ๒) การเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง
- ๓) การแสดงบทบาทสมมติ

^{๒๐}กรมวิชาการ, เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้, หน้า ๓๖.

^{๒๑}จรัส กาอินทร์, ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗ – ๒๘.

- ๔) การเชิญวิทยากรมาบรรยาย
- ๕) การยกตัวอย่างจากนิทาน หรือตัวละครในวรรณคดี
- ๖) เกมต่าง ๆ
- ๗) การร่วมกันทำงานกลุ่ม
- ๘) การอภิปรายรายการได้ว่าที่
- ๙) การประกวดต่าง ๆ เช่น การวาดภาพ มารยาทงาม ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กสนใจปฏิบัติตนเป็นคนดี

สรุปได้ว่า หลักในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนนั้น จะต้องยึดหลักว่าการจัดกิจกรรมจะต้องให้ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีการเตรียมตัวมาก่อนล่วงหน้า และจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะใช้กิจกรรม เช่น การอภิปรายได้ว่าที่ การแสดงบทบาทสมมติ รวมถึงการวิจารณ์ข่าวและการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามสื่อต่าง ๆ เป็นต้น และที่สำคัญอย่างยิ่งกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และวัฒนธรรม สังคมแบบไทย ๆ ด้วย

๒.๑.๔ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนสิ่งที่สำคัญที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน คือ สื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น และมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายถึงสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษาที่จะทำให้บทเรียนที่ยาก และซับซ้อนกลายเป็นเรื่องง่ายต่อความเข้าใจ คืออาศัยสื่อการสอน เพราะฉะนั้นการใช้สื่อการสอนประกอบจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ครูผู้สอนจะต้องรู้จักและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน^{๒๒}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายของ สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้ลึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิด

^{๒๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๐๐.

ไต่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมให้แก่ผู้เรียน โดยจำแนกเป็นประเภทดังนี้^{๒๓}

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งแสดงหรือจำแนก หรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้หนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อแสดง ความหมาย สิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

๒) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อการเรียนรู้ดังกล่าว เช่น แถบบันทึกภาพ พร้อมเสียง แถบบันทึกเสียง สไลด์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยียังหมาย รวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อการเรียนการสอน การศึกษาผ่านดาวเทียม

๓) สื่ออื่น ๆ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริม การเรียนการสอนที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ๒ ประเภทดังกล่าว เพราะสามารถอำนวยความสะดวก ให้แก่ท้องถิ่นที่ขาดแคลนสื่อสิ่งพิมพ์ และเทคโนโลยีโดยแบ่งเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

(๑) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ด้าน ซึ่งสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด เจตคติ และวิธีปฏิบัติตนไปสู่บุคคลอื่น อาจ เป็นบุคลากรที่อยู่ในระบบโรงเรียน เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน ตัวผู้เรียน หรืออาจเป็นบุคลากรนอกระบบโรงเรียน เช่น บุคลากรในท้องถิ่น ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

(๒) สื่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการแห่งวิทยบริการ ฯลฯ

(๓) สื่อวัสดุ / เครื่องมือ และอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อ ประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง กราฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังรวมถึงสื่อ ประเภทเครื่องมือวิชาช่าง เป็นต้น

^{๒๓} กรมวิชาการ, เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ คู่มือพัฒนาสื่อ การเรียนรู้, หน้า ๖ – ๘.

กิดานันท์ มลิทอง ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิดีโอ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ แผนภูมิ ภาพนิ่ง ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้เทคโนโลยีการศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี สื่อการเรียนการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสม และถูกวิธี ดังนั้น ก่อนที่จะนำสื่อแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรจะได้ศึกษาถึงลักษณะ และคุณสมบัติของสื่อการเรียนการสอน ข้อดีและข้อจำกัดอันเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อแต่ละอย่างตลอดจนการผลิต และการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้^{๒๔}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการใช้สื่อให้ผู้สอนส่ง หรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแบ่งสื่อการสอนเป็น ๓ ประเภท ได้แก่^{๒๕}

- ๑) วัสดุ หมายถึง สิ่งช่วยสอนที่มีการผูกพันสิ่งเปลือย เช่น ซอล์ก ฟิล์ม ภาพถ่าย ภาพยนตร์ สไลด์
- ๒) อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งช่วยสอนที่เป็นเครื่องมือ เช่น กระดานดำ กล้องถ่ายภาพ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องรับโทรทัศน์ ฯลฯ
- ๓) กระบวนการและวิธี ได้แก่ การจัดระบบ การสาธิต การทดลอง และกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ครูจัดทำขึ้น และมุ่งให้นักเรียนปฏิบัติ

วาสนา ขาวหา ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลาง หรือพาหะนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี สามารถจำแนกเป็น ๓ ประเภท ได้ดังนี้^{๒๖}

^{๒๔}กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : เอดิชั่นเพรสโปรดักส์, ๒๕๔๐), หน้า ๗๕.

^{๒๕}ชัยยงค์ พรหมวงศ์, ระบบสื่อการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

^{๒๖}วาสนา ขาวหา, สื่อการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘ – ๑๐.

๑) ประเภทวัสดุ บางครั้งก็เรียกว่า สื่อเล็ก เป็นสื่อการสอนประเภทสิ้นเปลือง เสียหายได้ง่าย และเป็นสื่อที่บรรจุเนื้อหาสาระ เรื่องราวหรือความรู้ไว้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น สไลด์ บรรจุเรื่องราวไว้ในลักษณะของภาพนิ่ง หนังสือบรรจุเรื่องราวไว้ในลักษณะตัวอักษร หรือ สัญลักษณ์ แผ่นเสียงหรือเทปบันทึกเสียงบรรจุเรื่องราวในลักษณะเสียง และฟิล์มภาพยนตร์บรรจุไว้ในรูปของภาพเคลื่อนไหวควบคู่เสียง สื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุ สามารถจำแนกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

(๑) วัสดุที่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ จึงจะสามารถเสนอเรื่องราวความรู้ หรือเนื้อหาสาระไปยังผู้เรียนได้ ตัวอย่างวัสดุชนิดนี้ คือ แผ่นเสียง เทปเสียง เทปโทรทัศน์ ฟิล์ม ภาพยนตร์ ภาพโปรเจกเตอร์ เป็นต้น

(๒) วัสดุที่สามารถเสนอเรื่องราวความรู้ เนื้อหาวิชาไปสู่ผู้เรียนไปด้วยตัวมันเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์แต่อย่างใด ตัวอย่างวัสดุชนิดนี้ คือ หนังสือ แผนภูมิ รูปภาพ หุ่นจำลอง แผนที่ เป็นต้น

๒) ประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ บางครั้งเรียกว่า สื่อใหญ่ ได้แก่ เครื่องฉาย สไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายเทปโทรทัศน์ เครื่องฉายภาพโปรเจกเตอร์ และเครื่องฉายภาพทึบแสง เป็นต้น สื่อการสอนประเภทนี้เป็นเครื่องมือหรือตัวกลาง ซึ่งเป็นทางผ่านของความรู้หรือเรื่องราวเท่านั้น โดยตัวมันเองแล้วไม่ได้บรรจุเนื้อหาสาระความรู้เรื่องราวใด ๆ ไว้เลย จึงไม่สามารถสื่อความหมายไปยังผู้เรียนได้ แต่จะต้องอาศัยประเภทวัสดุมาใช้ควบคู่กันไป จึงจะสามารถเสนอเรื่องราวไปสู่ผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ ได้

๓) ประเภทเทคนิคและวิธีการ สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้ไม่จัดอยู่ในประเภทวัสดุเครื่องมือ แต่ต้องอาศัยสื่อประเภทวัสดุ หรือเครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างมาใช้ร่วมกัน ในลักษณะกิจกรรมหรือวิธีการ ตัวอย่างสื่อประเภทนี้ คือ การแสดงละคร การศึกษานอกสถานที่ นิทรรศการ การสาธิต เป็นต้น

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะ และประสบการณ์ โดยที่สื่อการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) สื่อที่เป็นวัสดุ ๒) สื่อที่เป็นเครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ และ ๓) สื่อประเภทเทคนิค และวิธีการ ดังนั้นผู้สอนต้องใช้ความรู้ความสามารถในการคัดเลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

งานสื่อการเรียนรู้ เป็นปัจจัยข้อสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการสร้าง/เลือกสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้

Gerlach and Ely กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นกุญแจสำคัญในการสอนเชิงระบบ สื่อเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลวัสดุอุปกรณ์ หรือเหตุการณ์ที่สร้างเงื่อนไขซึ่งสามารถนำมาใช้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ ตลอดจนเจตคติ โดยนัยนี้ ครูตำรา และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนต่างเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น^{๒๓}

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้ให้หลักเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการสอนดังนี้^{๒๔}

- (๑) เลือกสื่อการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
- (๒) เลือกสื่อให้เหมาะกับเนื้อหาวิชา
- (๓) เลือกให้เหมาะกับเทคนิคและวิธีการสอน
- (๔) เลือกสื่อให้เหมาะกับวัยและความสนใจของผู้เรียน
- (๕) เลือกสื่อให้เหมาะกับเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก
- (๖) เลือกสื่อที่พอจะหามาได้ และคำนึงถึงความสะดวกสบายในการนำมาใช้ไม่จำเป็นต้องราคาแพง

(๗) เลือกสื่อคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

อัมภา บุญช่วย กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นอุปกรณ์และวิธีการที่ช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนุกและน่าสนใจ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นมือที่สามของครู การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลดีนั้นต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียนอีกทั้งยังต้องใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่า สื่อการเรียนการสอนนี้มีอยู่มากมายหลายชนิดซึ่งครูสามารถสร้าง และจัดทำสื่อได้จากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น หรือการนำเศษวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงทำเป็นสื่อการเรียนการสอนได้ การเก็บรักษาสื่ออย่าถูกหลักถูกวิธีจะช่วยให้การใช้สื่อมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์คุ้มค่าการเก็บรักษาจึงควรทำอย่างเป็นระบบการบริหารสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับบทบาท ๔ ประการของผู้บริหาร คือ เป็นผู้

^{๒๓}Gerlach,V.S. and Ely, D.P. **Teaching and Media: A systematic approach**, (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1971), p 37.

^{๒๔}กิตติมา ปรีดีดิลก, **ทฤษฎีการบริหารองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : ชนการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

ริเริ่ม เป็นผู้สนับสนุนเป็นผู้ประสานงาน และเป็นผู้ประเมินผลหากผู้บริหารรู้บทบาทของตนเอง แล้ว ก็ย่อมช่วยให้การบริหารงานวิชาการในภาพรวมเป็นไปได้ด้วยดี^{๒๕}

สรุปว่า การใช้สื่อการเรียนการสอน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ ครูใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนการสอน เช่น นิตยสาร หนังสือพิมพ์ หนังสือเรียน ฯลฯ ใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนทำให้เข้าใจง่าย นำสื่อที่อยู่ในสภาพแวดล้อมท้องถิ่นหรือห้องเรียนมาใช้สอนได้อย่างเหมาะสมกับรายวิชา ผู้เรียนนำความรู้จากสื่อการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและคิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนั้นมีอยู่มากมายหลายชนิด และมีการพัฒนาให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้มีนักเทคโนโลยีทางด้านการศึกษาค้นคว้าและจัดแบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้หลายท่าน ดังนี้

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา ได้กล่าวถึงหลักในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนของผู้สอนไว้ว่า การเลือกสื่อการสอนเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด จำเป็นจะต้องมีจุดประสงค์ในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสม ซึ่งหลักการเลือกสื่อการสอนประกอบด้วยหลักดังต่อไปนี้^{๒๖}

- ๑) สื่อนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน
- ๒) เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดี เป็นลำดับขั้นตอน
- ๓) เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
- ๔) สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากจนเกินไป
- ๕) ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจน และเป็นจริง
- ๖) มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเองควรคุ้มกับเวลา และการลงทุน

^{๒๕} อ่ำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๘.

^{๒๖} ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา, กระบวนการพัฒนาและผลิตเทคโนโลยีการเรียนการสอน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘.

สมคิด สร้อยน้ำ ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้^{๓๑}

๑) การเตรียมตัวผู้สอน เป็นการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนหลังจากการพิจารณาเลือกบทเรียนแล้ว มีการทดลองใช้ ศึกษาวิธีการใช้ และใช้จนคล่องแคล่ว มีการสำรวจว่าสื่อการสอนทุกชิ้นที่จะนำไปใช้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่ชำรุดเสียหายจนใช้การไม่ได้ ในการใช้สื่อแต่ละครั้งหากมีหลายชิ้นควรจัดลำดับก่อนหลังตามลำดับ ประมาณการเวลาที่ใช้ให้พอดี

๒) การเตรียมตัวผู้เรียน ในบางเนื้อหาครูผู้สอนอาจจะต้องมีการเตรียมด้านผู้เรียนไว้ล่วงหน้าก่อนการใช้สื่อ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนสังเกตเรื่องใด ตอนใด ครูควรอธิบายหรือชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อผู้เรียนจะได้ทราบล่วงหน้าและเข้าร่วมกิจกรรมได้ถูกต้อง

๓) การเตรียมสถานที่หรือห้องเรียน ครูควรมีการจัดเตรียมสถานที่หรือห้องเรียนเพื่อให้สะดวกในการใช้สื่อ เช่น จัดโต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ แสงเสียง เป็นต้น จัดที่นั่งของผู้เรียนบางครั้งอาจต้องการที่ว่างที่กว้างเพียงพอ เพื่อใช้ในการสาธิตการแสดงบทบาทสมมติ หรือการเล่นเกมได้สะดวก ครูผู้สอนก็ต้องจัดสถานที่หรือห้องเรียนล่วงหน้า

ฉลวย พร้อมมูล ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการเรียนการสอนว่า โดยทั่วไปมีอยู่ ๔ ประเภทดังนี้^{๓๒}

๑) การเลือก ควรรู้จักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน ถ้าเป็นประเภทวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและมีความคงทนหยิบใช้ได้สะดวก ใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด

๒) การเตรียม สื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ครูควรจะได้ทดลองใช้ดูเสียก่อนก่อนที่จะถึงเวลาใช้ ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม เรียงลำดับสิ่งที่จะใช้ก่อนหลังไว้เพื่อความรวดเร็ว ไม่สับสนเมื่อนำสื่อไปใช้สอนจริง

๓) การนำไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นที่ครูนำสื่อมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัส เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจได้เร็วแจ่มแจ้งชัดเจน สื่อบางชนิดเมื่อใช้เสร็จแล้วอาจแสดงไว้ให้ผู้เรียนได้ดูที่บอร์ด ห้องสมุดหรือมุมกิจกรรมต่าง ๆ

^{๓๑}สมคิด สร้อยน้ำ, หลักการสอน, (อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘๓.

^{๓๒}ฉลวย พร้อมมูล, พฤติกรรมการสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา, (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑.

๔) การประเมินผล หลังจากที่ได้ใช้สื่อแต่ละอย่างแล้วครูควรจะได้มีการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ เพื่อหาข้อบกพร่องทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงสำหรับการสอนครั้งต่อไป ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สุรศักดิ์ ปาเฮ ได้กล่าวเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนว่า ผู้เลือกสื่อการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงเกณฑ์การเลือกในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้^{๓๓}

๑) ความเหมาะสม (Appropriateness) ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงว่าสื่อการสอนจะสนับสนุนจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ รวมทั้งเหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่เพียงไร

๒) ความเชื่อถือ (Authenticity) ต้องคำนึงถึงว่าสื่อการสอนนั้น มีเนื้อหาถูกต้องเที่ยงตรง ทันต่อเหตุการณ์หรือไม่ ผู้ผลิตมีคุณภาพหรือไม่

๓) ความน่าสนใจ (Interest) ต้องคำนึงถึงว่า สื่อการสอนนั้นดึงดูดความสนใจของผู้ใช้หรือไม่ สร้างแรงกระตุ้นและแรงจูงใจ รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือไม่อย่างไร

๔) การรวบรวมและความสมดุล (Organization and Balance) คว้าสื่อการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนหรือไม่ ง่ายต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจหรือไม่

๕) คุณภาพด้านเทคนิค (Technical Quality) คำนึงถึงคุณภาพของสื่อการสอนทั้งในด้านเทคนิคว่าน่าพอใจหรือไม่ ภาพที่ประกอบชัดเจนหรือไม่ สีที่ใช้เหมาะสมหรือไม่ เสียงประกอบชัดเจนหรือไม่

๖) ราคา (Cost) สื่อการสอนต้องราคาไม่แพงจนเกินไป เป็นสื่อที่มีราคาคู่แข่งค่าต่อประโยชน์ที่จะได้รับรวมทั้งเวลาที่ใช้ในการทำ

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนทั้งที่เป็นสื่อประเภทวิธีการ หรือกระบวนการ และสื่อที่เป็นวัสดุสิ่งของและเครื่องมือ อาจจำแนกให้เห็นประเภทตามคุณสมบัติ ความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการเลือกใช้สื่อให้สนองจุดมุ่งหมายตัวครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ ๆ และเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอนด้วย

^{๓๓}สุรศักดิ์ ปาเฮ, การเลือกใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ, วารสารประชาศึกษา ปีที่ ๔๕ ฉบับที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗ – ๒๘.

๒.๑.๕ ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผลการเรียน เป็นงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงผลการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนว่า มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในการชี้วัดว่า การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการเรียนการสอนต่อไป การประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับที่สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ดังที่มีท่านผู้รู้ ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลการศึกษา มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ กล่าวว่า การวัดผลคือการกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่างๆ เช่น กำหนดตัวเลข ๑ ให้กับเพศชาย และเลข ๒ ให้กับเพศหญิง หรืออาจจะใช้เครื่องมือไปวัดเพื่อให้ได้ตัวเลขแทนคุณลักษณะต่างๆ เช่น ใช้ไม้บรรทัดวัดความกว้างของหนังสือได้ ๓.๕ นิ้ว ใช้เครื่องมือวัดน้ำหนักของเนื้อหมูได้ ๐.๕ กิโลกรัม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ในวิชาภาษาไทยของเด็กชายแดงได้ ๔๒ คะแนน และในการวัดผลมีอยู่ ๒ ประเภท คือ (๑) วัดทางตรงวัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรงเช่น ส่วนสูง น้ำหนัก ปลาย (๒) วัดทางอ้อม วัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรงไม่ได้ ต้องวัดผ่านกระบวนการทางสมอง เช่น วัดความรู้ วัดเจตคติ วัดบุคลิกภาพ^{๓๔}

กิตติมา ปริดีติลล ได้เสนอว่า การวัดผลและการประเมินผลนั้นมีประโยชน์ ดังนี้^{๓๕}

- ๑) เพื่อปรับปรุงการสอนของครู
- ๒) เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน
- ๓) เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน
- ๔) เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษา เช่น เพื่อแสดงผลการเรียนจบ และเป็นหลักฐานให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงผลการเรียนของนักเรียน ดังนั้นการวัดผลและการประเมินผลการเรียนจึงเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือวัดแบบต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนอันจะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาระบบการเรียน และการสอนของครูผู้สอน ให้ได้มาตรฐานทั้งปริมาณและคุณภาพดียิ่งขึ้น

^{๓๔}ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, การวัดผลและประเมินผลความหมายและประเภทวารสารรายสะดวก, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

^{๓๕}กิตติมา ปริดีติลล, ทฤษฎีการบริหารองค์การ, หน้า ๑๕.

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปว่า การวัดผลหมายถึง กระบวนการในการกำหนดจำนวนหรือหาจำนวนปริมาณอันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะสิ่งที่ต้องการวัด โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานอันดับหนึ่งที่ยึดอยู่ หรือพฤติกรรมความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัดและการประเมินผล หมายถึง กระบวนการพิจารณากำหนดคุณค่า ลงสรุปหรือหาคุณค่าของสิ่งที่ต้องการจะวัด

อังคณา สายยศ กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่นำผลการวัดไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วตัดสินใจอย่างมีคุณธรรมว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว เก่งหรือไม่เก่ง ผ่านหรือไม่ผ่านในการประเมินผลนั้นก็จะแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ ๑) การประเมินผลย่อย ๒) การประเมินผลรวม^{๓๖}

จักรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การนำเอาข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการวัดรวมกับการใช้วิจารณญาณของผู้ประเมินมาใช้ในการตัดสินใจโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อให้ได้ผลเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง เช่น เนื้อหมูชิ้นนี้หนัก ๐.๕ กิโลกรัม เป็นเนื้อหมูชิ้นที่เบาที่สุดในร้าน (เปรียบเทียบกับกันภายในกลุ่ม) เด็กชายแดงได้คะแนนวิชาภาษาไทย ๔๒ คะแนนซึ่งไม่ถึง ๕๐ คะแนน ถือว่าสอบไม่ผ่าน (ใช้เกณฑ์ที่ครูสร้างขึ้น) โดยในการประเมินผลมีอยู่ ๒ ประเภท คือ (๑) การประเมินแบบอิงกลุ่ม และ (๒) การประเมินแบบอิงเกณฑ์ซึ่งในการประเมินผลทั้ง ๒ ประเภท มีข้อแตกต่างกัน^{๓๗}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้อธิบายถึงชนิดของการประเมินผล จำแนกตามจุดประสงค์ของการประเมิน สรุปได้ ๔ ชนิด คือ^{๓๘}

๑. การประเมินผลก่อนการเรียน (placement test) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่จำเป็นในการเรียนต่อไป

๒. การปรับประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน (formative evaluation) เป็นการประเมินในระหว่างเรียนที่มีการเรียนการสอนอยู่เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนและตรวจสอบประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน

^{๓๖} อังคณา สายยศ, เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^{๓๗} จักรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, การวัดผลและประเมินผลความหมายและประเภทวารสารรายสะดวก, หน้า ๑

^{๓๘} วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (บุรีรัมย์ : สำนักพิมพ์พัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔.

๓.การประเมินผลเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง (diagnostic evaluation) เป็นการประเมินที่ครูผู้สอนทำกับนักเรียนที่มีปัญหาทางวิชาการ

๔.การประเมินผลเพื่อตัดสินการเรียน (summative evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละระยะ

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผล มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ ครูมีการประเมินผลผู้เรียน โดยสอบวิชาพระพุทธศาสนาระหว่างเรียนรู้เป็นระยะๆ ด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น แจ้งผลการประเมินให้นักเรียนทราบทุกครั้ง เน้นการประเมินตามสภาพจริงที่สอน และนักเรียนได้นำผลการประเมินของครูไปแก้ไขปรับปรุงการเรียนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ครูใช้การสังเกตในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งครูแบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำงานเพื่อประเมินการทำงานเป็นทีม ซึ่งการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนสอดคล้องกับแผนการเรียน

ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ กำหนดไว้ในมาตรา ๒๖ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไป ดังที่มีนักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาได้ทำอธิบายถึงความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้วิจัยได้ประมวลมานำเสนอต่อไปนี้

กิติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลว่า การวัดและประเมินผล จะช่วยให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงการสอนของครู ปรับปรุงการเรียนของนักเรียน ปรับปรุงระบบการบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงสร้างการสอนและบันทึกการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติ ประสบปัญหาอย่างไร จุดใดที่ควรจะนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป และเพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาต่อไป เช่น เพื่อแสดงผลการเรียนจบ และเป็นหลักฐานให้ผู้ปกครองได้ทราบ^{๓๔}

^{๓๔}กิติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๒ – ๗๓.

พนัส หันนาคินทร์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลการเรียนการสอนว่า เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการบริหารจัดการประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้^{๔๐}

๑) เพื่อทราบผลการเรียนของนักเรียน ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงแก้ไขการเรียนของตนเองได้ก่อนที่จะก้าวไปศึกษาบทเรียนใหม่

๒) เพื่อประโยชน์ในการเลื่อนชั้นของนักเรียน และการแบ่งนักเรียนตามความสามารถ

๓) เพื่อเป็นหลักฐานในการรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ทำให้ผู้ปกครองรู้ความก้าวหน้าของนักเรียนในความปกครองของตน และช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับบ้าน

๔) เพื่อประโยชน์ในการให้ประกาศนียบัตร เมื่อจบชั้นการศึกษา และแจ้งผลการเรียนให้สถานบันอื่น เช่น มหาวิทยาลัยที่นักเรียนจะไปเรียนต่อขอทราบมาเพื่อสถิติในทางการศึกษา

๕) ช่วยให้ผู้ฝ่ายแนะแนวทราบข้อมูลของผู้เรียน จะได้ช่วยวิเคราะห์ความเด่นความด้อยของผู้เรียน เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล และเป็นแนวทางในการแนะแนวการเรียนอาชีพให้แก่ผู้เรียน

๖) ช่วยให้ผู้ฝ่ายบริหารได้ทราบข้อมูล เพื่อปรับปรุงมาตรฐานทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางปรับปรุง ส่งเสริมสภาพการเรียนการสอนให้แก่ครู และใช้เป็นข้อมูลการปฐมนิเทศครูใหม่

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนว่า การวัดผลและประเมินผลมีประโยชน์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู ทำให้ครู – อาจารย์ทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไร และจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน นักเรียนจะได้ทราบว่าตนมีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงตนเอง เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารงานในสถานศึกษา ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงการสอน บันทึกการสอน ที่นำมาสู่การปฏิบัติว่าประสบปัญหาอย่างไร จะได้แก้ไขปรับปรุงอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาต่อไป เช่น ผลการเรียนการศึกษา สำเร็จตามหลักสูตรเป็นแนวทางในการทำงานและศึกษาต่อไป เพื่อเป็นหลักฐานด้านการศึกษาของ

^{๔๐}พนัส หันนาคินทร์, หลักการบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๕.

สถานศึกษาในการรับนักศึกษา ผลการเรียนรู้และการสำเร็จตามหลักสูตร และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาในด้านผลการเรียน และการสำเร็จของนักเรียน^{๔๑}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวัดผล และประเมินผลไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ^{๔๒}

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลนั้นมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงาน ครูผู้สอนสามารถนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนทราบถึงผลการเรียนของตนเองว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทเรียนอย่างไรบ้าง และเป็นข้อมูลทางการศึกษา เช่น แสดงผลการเรียน การเทียบโอน เป็นต้น และเป็นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

แนวทางในการวัดผลและประเมินผลการเรียน

ในการดำเนินการวัดผลและประเมินผล สถานศึกษาจะต้องทราบแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการวัดผลและประเมินผล ผู้วิจัยได้นำรายละเอียดของการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนมาประมวลไว้ดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวว่าการวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้^{๔๓}

๑) การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อช่วยให้ครูได้ทราบความสามารถของแต่ละคน เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่า จะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่ หากไม่เพียงพออาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้

๒) การประเมินผลระหว่างเรียน เมื่อมีการสอนในระยะหนึ่ง ๆ ควรจะมีการประเมินผลนักเรียนตามจุดประสงค์ของรายวิชาเหล่านั้น เพื่อจะได้ทราบว่า มีความพอหรือควรจะไปข้างหน้าได้หรือยัง

^{๔๑}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๑๖๖ – ๑๖๗.

^{๔๒}กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๒๔.

^{๔๓}กิตติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, หน้า ๗๒ – ๗๓.

๓) การประเมินผลหลังเรียน เป็นการประเมินผลรวม ครอบคลุมจุดประสงค์ต่าง ๆ หลายจุดประสงค์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถ เพื่อดูว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้นักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงแนวทางในการวัดผลและประเมินผลว่า สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติในการวัดผลและประเมินผล การเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยจำแนกการประเมินผลออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่^{๔๔}

๑) การประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์

๒) การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้

๓) การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

^{๔๔}กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, หน้า ๒๔ – ๒๕.

กึ่งแก้ว อารีรักษ์ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลว่า วิธีการวัดผลและเครื่องมือวัดที่สามารถนำมาใช้ควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่^{๔๕}

๑) แบบทดสอบ เป็นชุดของคำถามที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อใช้วัดตัวอย่างพฤติกรรมของแต่ละคน ทั้งด้านเนื้อหา วิธีดำเนินการและการให้คะแนน เช่น แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ แบบทดสอบวัดความถนัด และแบบทดสอบความสามารถจริง เป็นต้น

๒) แบบสังเกต เป็นการเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยอาจจัดทำเป็นกรอบของการสังเกต เช่น แบบตรวจสอบรายการ แบบสังเกตประเมินค่าในการสังเกตนั้นต้องระวังไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว มิฉะนั้นพฤติกรรมอาจเปลี่ยนแปลงจากความเป็นจริงต้องสังเกตด้วยความพินิจพิเคราะห์ เพื่อมองเห็นรายละเอียดตามรอบที่ต้องการ ขจัดปัญหาหรือความลำเอียงส่วนตัวออกไป เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามที่สังเกตจริง

๓) แบบสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ใช้แก้ปัญหาการเก็บข้อมูลที่ไม่สามารถจะเก็บได้จากพฤติกรรมการแสดงออก หรือการตอบคำถามในแบบสอบถาม แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน คือ มีการวางแผน การเตรียมตัวอุปกรณ์เครื่องมือ ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมาย และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่มาตรฐาน หรือแบบปลายเปิด ไม่มีการกำหนดแบบไว้ตายตัว เป็นการสัมภาษณ์ทั่วไปเปิดโอกาสให้แสดงออกโดยไม่ถูกบังคับ

๔) แบบสอบถาม มีลักษณะคล้ายแบบทดสอบ คือ ให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกออกมาจากใจจริง แต่ที่แตกต่างคือ การแสดงความคิดเห็นไม่มีถูก – ผิด เพราะต้องการได้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากที่สุด แบบตรวจสอบรายการ แบบสำรวจ เป็นลักษณะหนึ่งของแบบสอบถาม แต่จุดมุ่งหมายในการถามต่างกัน

๕) แบบจัดอันดับคุณภาพ เป็นการวัดคุณลักษณะที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขโดยตรงได้ เป็นการวัดตามลักษณะของคุณภาพอาจเป็นระบบมาตราพรณนาพฤติกรรมหรืออาจเป็นแบบใช้ตัวเลขของอันดับแทนคำอธิบาย

^{๔๕}กึ่งแก้ว อารีรักษ์, การวัดและประเมินผลทางภาษา, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), ๒๕๔๖), หน้า ๓๕ – ๓๗.

จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลว่า วิธีการใช้วัดและประเมินผล มี ๒ อย่าง ดังต่อไปนี้^{๔๖}

๑) การประเมินแบบอิงเกณฑ์ (Criterion – referenced) เป็นการประเมินเพื่อบอกระดับของทักษะ บอกความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลนั้น มาจากการวัดที่มีเกณฑ์มาตรฐาน หรือเกณฑ์ที่คาดหวังไว้หรือเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนด

๒) การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm – referenced) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินซึ่งบอกให้ทราบว่า นักเรียนคนนั้นอยู่ในตำแหน่งใดของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การวัดและการประเมินผลมีวิธีการเลือกใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เช่น การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบของผลงาน หรือกระบวนการทำงานและการทำข้อสอบ ซึ่งขั้นตอนการวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการวัดเพื่อค้นหาสมรรถภาพของผู้เรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียน เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียน การพัฒนาของผู้เรียนเป็นการเพิ่มแรงจูงใจ หรือเสริมแรงในการเรียนและความสนใจของผู้เรียนในการเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ผู้มีหน้าที่ในการวัดและประเมินผลต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการวัดเพื่อให้ผลการวัดที่เชื่อถือได้ คือ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ รอบคอบ ขยัน อดทน เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา

ผจญ โกจารย์ศรี ได้กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจในขอบข่ายของงานวิชาการที่แยกย่อยออกไปแต่ละประเภทว่ามีลักษณะความสำคัญควรที่จะบริหาร และส่งเสริมอย่างไรจึงจะเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนได้มากที่สุด โดยสรุปหลักการใหญ่ๆ ในขอบข่ายของงานวิชาการแบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้^{๔๗}

^{๔๖}จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ, ทักษะแลเทคนิคการสอนพลศึกษาในระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๔.

^{๔๗}ผจญ โกจารย์ศรี, “การพัฒนาวิชาการของครูโดยการร่วมกันจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

๑. การทำแผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ
๒. หลักสูตรและการสอน
๓. การจัดการเรียนการสอน
๔. สื่อการสอน
๕. การปรับปรุงการเรียนการสอน
๖. การวัดและประเมินผล
๗. ให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการสอน
๘. ติดตามและประเมินผลงานมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ

๒.๒.๒ การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการนำเอกหลักสูตรไปใช้ เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องทำและต้องมีความรู้เกี่ยวกับการสอนพอสมควร การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมถูกต้อง จะเป็นเครื่องช่วยให้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ

เทศ แก้วกสิกรรม ได้ให้ความหมายของ การสอน ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ คือ การสอน หมายถึง การทำให้ความรู้ และทักษะเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างดีที่สุด และการสอน หมายถึง การจัดสถานการณ์ สภาพการณ์ หรือกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยง่าย^{๔๘}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการสอน หมายถึง การบอกวิชาความรู้ให้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน, แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอก หรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ดีชั่วเป็นต้น เช่น สอนแม่ไม้มวยไทย สอนเย็บปักถักร้อย^{๔๙}

สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ได้ให้ความหมายของการสอน คือ การถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน^{๕๐}

^{๔๘} เทศ แก้วกสิกรรม, หลักการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘), หน้า ๗๕.

^{๔๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๗.

^{๕๐} สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, โครงการจัดการความรู้และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

สรุป การสอน หมายถึง การจัดสถานการณ์สภาพการณ์ หรือกิจกรรม เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความสามารถด้านอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

มนต์ ชาติทอง ได้อธิบายถึงงานด้านการจัดการเรียนการสอนว่า เป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้ไปสู่การเรียนการสอนซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้^{๕๑}

๑. การวางแผนการสอน
๒. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
๓. การจัดสื่อการเรียนการสอน
๔. การวัดและประเมินผลเรียน

สันติ บุญภิรมย์ ได้กล่าวถึงหน้าที่หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูกรมวิชาการได้ให้แนวทางในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้^{๕๒}

๑. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่น ตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
๒. จัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสามารถ และสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสทัดเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
๓. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์ และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
๔. จัดการเรียนการสอน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด อย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
๕. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

^{๕๑}มนต์ ชาติทอง, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗๗.

^{๕๒}สันติ บุญภิรมย์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : บั๊ค พอยท์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘.

๖. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
 ๗. ให้สอดคล้องการอบรมด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

๘. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่รวมไว้ในจุดมุ่งหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐานเช่น ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ควบคุมกันไปด้วย

๙. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

การบริหารการเรียนการสอน คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้แล้วในการบริหารหลักสูตร

จากหลักการ และแนวคิดการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พอสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการทำวิจัยในครั้งนี้ คือ

๑. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
๒. ด้านการใช้สื่อการสอน
๓. ด้านสถานที่และสิ่งแวดลอม
๔. ด้านการจัดกิจกรรมเสริม
๕. ด้านการวัดและประเมินผล

๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ทฤษฎีการเรียนจัดการเรียนการสอน เป็นการศึกษาถึงกระบวนการที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นและสถานการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่หลายทฤษฎีแตกต่างกันไป

๒.๓.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี

๒.๓.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike

ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้นำมาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติสรุปสาระสำคัญเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

ชนาธิป พรกุล ได้นำเสนอถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข องค์ประกอบที่ช่วยให้ การเรียนของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุข ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ๖ ประการ คือ^{๕๓}

- ๑) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง
- ๒) ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจใน ทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน
- ๓) เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา
- ๔) เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความเข้าใจ
- ๕) บทเรียนสนุกแปลกใหม่ จูงใจติดตามเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ
- ๖) สิ่ง que ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

บุญเชิด ภัฏโณนนตพงษ์ ได้นำเสนอถึงทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การ เรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ประสาทการรับรู้ ทำงานประสานจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้โดยศูนย์กลาง การเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียนไม่ใช่ผู้สอน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ การที่เด็กเอาจิตใจร่วมทำให้ตัว เขาเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรอยากจะทำให้รู้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหา ความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วย ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และ สังคมปรารถนา ครูจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะนำเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้ อย่างเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้^{๕๔}

^{๕๓} ชนาธิป พรกุล, แดทส์รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

^{๕๔} บุญเชิด ภัฏโณนนตพงษ์, การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : ด้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘- ๔๙.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องพยายามจัดการให้มียุทธวิธีทั้ง ๔ กลุ่ม คือ^{๕๕}

๒.๑ วิธีการสอน

๒.๒ สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๓ แนวแนะและจิตวิทยา

๒.๔ การประเมินผล ประกอบกันมาบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับปัญหาและสภาพการณ์ยุทธวิธีทั้ง ๔ อย่างและเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธวิธีที่ ๒.๒ – ๒.๔ จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การสอนในชั้นเรียนตามยุทธวิธีที่ ๒.๑ ได้ผลดียิ่งเต็มที่

ยุทธวิธีที่ ๒.๑ วิธีการสอน ตามแบบดาว ๕ แฉก เป็นเทคนิคการสอนซึ่งมีแนวคิดและหลักการ ดังนี้

๑. การเรียนเป็นกลุ่ม

๒. การใช้คำถามเป็นสื่อให้คิด

๓. การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน

๔. การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการโดยการเสริมด้วยสื่อสายตา

๕. การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ยุทธวิธีที่ ๒.๒ การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๆ ดังนี้

๑. การปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อผู้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

๒. การจัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งสนับสนุน

๓. การจัดศูนย์วิชาการ เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากหลักสูตร และห้องสมุด เพื่อดึงดูดให้เด็กเรียนด้วยตนเอง

๔. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้าน

๕. การร่วมมือกับผู้ปกครองควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมนอกบ้านและนอกโรงเรียน

^{๕๕}ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, กระบวนการกลุ่ม ในทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๐.

ยุทธวิธีที่ ๒.๓ การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประธานกัลยาณมิตร ๕ กลุ่ม ได้แก่ ครู

ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ ด้วยกระบวนการ ๕ ประการ

๑. การปรับโครงสร้างการแนะแนวและจิตวิทยาโดยการทำงานแบบเป็นทีมที่มีการแบ่งแยกความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

๒. การปรับระบบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กทุกด้านเพื่อให้ครูและผู้ปกครองได้นำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาเด็กแต่ละคน

๓. การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และเทคนิคพื้นฐานของการแนะแนวและจิตวิทยาแก่ครูทุกคน เพื่อให้รู้วิธีสังเกตศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็ก

๔. การให้ความช่วยเหลือทางจิตวิทยา กรณีที่มีปัญหาเกินกว่าที่ครูจะช่วยเหลือได้

๕. การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กและการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม

ยุทธวิธีที่ ๒.๔ การประเมินผล โดยกระบวนการ ๕ ประการ ดังนี้

๑. การประเมินโดยทดสอบความรู้พื้นฐาน

๒. การประเมินจากแฟ้มผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน

๓. การประเมินจากการจัดตามกระบวนการทำงานของเด็ก

๔. การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก

๕. การประเมินผลจากข้อสอบมาตรฐาน เพื่อวัดความสามารถพิเศษเด็กด้านต่าง ๆ

ทิสนา แคมมณี และคณะ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดไว้ว่า ปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอน การคิดเป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้คุณภาพสูง เน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ การพัฒนาสติปัญญาเป็นด้านหลักได้รับความเอาใจใส่สูงสุดเนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถสูง การคิดมี ๖ มิติ ได้แก่^{๕๖}

๑. มิติข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้การคิด

๒. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด

^{๕๖}ทิสนา แคมมณีและคณะ, ทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการคิด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, ๒๕๔๐), หน้า ๖๖.

๓. มิติด้านทักษะการคิด
๔. มิติด้านลักษณะการคิด
๕. มิติด้านกระบวนการคิด
๖. มิติด้านการควบคุมและประเมินผลการคิดของตน

กรมวิชาการ ได้นำเสนอเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดไว้ว่า ในการคิดใด ๆ หากบุคคลมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด นับเป็นพื้นฐานและการเริ่มต้นที่ดี การคิดของบุคคลนั้น จะต้องอาศัยทักษะการคิดจำนวนมากเป็นแกนสำคัญ และทักษะการคิดเหล่านั้นจะสามารถไปช่วยพัฒนาลักษณะการคิดแบบต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น การคิดคล่องหลากหลาย ยืดหยุ่น การคิดละเอียด การคิดถูกต้อง คิดกว้าง คิดไกล คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล และคิดแหวกแนว ซึ่งทักษะและลักษณะการคิดดังกล่าวจะไปช่วยพัฒนากระบวนการคิดต่าง ๆ ซึ่งมี วัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในสถานการณ์ต่าง ๆ กลไกของการพัฒนาการคิดจึงควรเริ่มต้นที่การกระตุ้นให้บุคคลได้คิดโดยการพัฒนาการคิด หากสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของบุคคลได้ การพัฒนาทักษะลักษณะการคิดและกระบวนการคิด เปรียบการคิดเสมือนการทำให้อุปกรณ์ทางความคิดหรือทางปัญญาเกิดการเคลื่อนไหวได้มาก วงล้อทางความคิดทำงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้อธิบายถึง ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย ศิลปะ ดนตรี กีฬา ว่าหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพประกอบด้วยหลักการ ๓ ส่วน คือ^{๕๗}

๑. หลักความเหมือน
๒. หลักความแตกต่าง
๓. หลักความเป็นฉัน

หลักการทั้ง ๓ ดังกล่าว ในส่วนของความเหมือน ความแตกต่าง และความเป็นฉันมีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยกัน คลุกเคล้ากันจนแยกไม่ออก หรือจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

^{๕๖}กรมวิชาการ, คู่มือการจัดการสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕ – ๒๐.

^{๕๗}คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด ๕ ทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสแควร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๕.

ความเหมือน คือ แม่แบบหรือเป่า คือครู เป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้หลักของความเหมือนประกอบด้วยการเลียนแบบและการทำซ้ำ ลูกเลียนแบบจากแม่ ดังคำโบราณที่ว่าลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น

ความแตกต่าง เป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำเจความรู้สึกที่เบื่อหน่ายในบรรยากาศและสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ความต้องการสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา

ความเป็นอัน เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะและดนตรีที่จะต้องตั้งอยู่บนทางความเป็นอัน อดความเป็นอัน และในความเป็นอันนั้น คือ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

สรุปได้ว่า หลักการทั้ง ๓ เป็นหลักการร่วมในการพัฒนาสุนทรียภาพไม่ว่าจะเป็นทางดนตรี ศิลปะหรือการกีฬา ในการพัฒนาสุนทรียภาพทางด้านดนตรีของเด็กนั้นสามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ ๕ ลำดับ คือ การเลียนแบบ การทำซ้ำ การแหกคอก ทางทิวตา และความเป็นอัน

พัชรีย์ สวนแก้ว ได้นำเสนอถึงทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยการฝึกกาย วาจา ใจ เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยของผู้เรียนมีเป้าหมายคุณลักษณะที่มุ่งหวัง กิจกรรมการฝึก สาระความรู้และประสบการณ์รวมทั้งธรรมะที่ได้การฝึกกาย วาจา ใจ ตามแนวการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนาการสร้างลักษณะนิสัยจะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ ดังนี้^{๕๕}

๑. เทคนิคการฝึกสติและสมาธิแบบใหม่ ๆ ที่เข้าถึงรสนิยมของเด็ก

๒. การเรียนรู้ด้วยการเล่น การใช้เกม ละคร และกิจกรรมสนุก ๆ ที่แฝงด้วยสาระแก่งคิดทางคุณธรรม จริยธรรม

๓. การเรียนรู้จากชีวิตจริงด้วยกิจกรรมชุมชน กรณีตัวอย่างการได้ว่าที่

๔. การแนะแนวด้วยครูทุกคนทำการสอน

๕. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องด้วยการเอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคล

สรุปว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างเต็มศักยภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

^{๕๕} พัทธรี สวนแก้ว, จิตวิทยาพัฒนาการและการดูแลเด็กปฐมวัย, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

ทฤษฎีความต่อเนื่องการเรียนรู้ ของ Thorndike

Thorndike Robert ได้อธิบายถึง ทฤษฎีความต่อเนื่อง ซึ่งมีอยู่หลายกฎ แต่ที่สำคัญมีอยู่ ๓ กฎ คือ^{๖๐}

๑. กฎแห่งความพร้อม กฎนี้หมายถึง สภาพความพร้อมของผู้เรียนทั้งร่างกายและจิตใจความพร้อมทางร่างกายหมายถึง ความพร้อมทางวุฒิภาวะและอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายทางด้านจิตใจ หมายถึง ความพร้อมที่เกิดจากความพึงพอใจเป็นสำคัญ ถ้าเกิดความพึงพอใจย่อมนำไปสู่การเรียนรู้ ถ้าเกิดความไม่พึงพอใจจะทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้หยุดชะงักไป

๒. กฎแห่งการฝึกหัด กฎนี้กล่าวถึงการสร้างความมั่นคงของการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่ถูกต้อง โดยการฝึกหัดกระทำซ้ำบ่อย ๆ ย่อมให้เกิดการเรียนรู้ได้นานและคนทนถาวร จากกฎข้อนี้มีข้อย่อยอีก ๒ ข้อคือ

๒.๑ กฎแห่งการใช้ เมื่อเกิดความเข้าใจหรือเรียนรู้แล้วมีการกระทำหรือนำสิ่งที่เรียนรู้นั้นไปใช้บ่อย ๆ จะทำให้การเรียนรู้มั่นคงทน

๒.๒ กฎแห่งการไม่ใช้ เมื่อเกิดความเข้าใจหรือเรียนรู้แล้ว ไม่ได้ทำซ้ำบ่อย ๆ จะทำให้การเรียนรู้ไม่คงทนถาวรหรือในที่สุดเกิดการลืมจนไม่เรียนรู้อีกเลย

๓. กฎแห่งผลที่ได้รับ กฎนี้กล่าวถึงผลที่ได้รับเมื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ ถ้าได้รับผลที่พึงพอใจ ผู้เรียนรู้อย่อมอยากเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ ผู้เรียนรู้อย่อมไม่อยากเรียนรู้ หรือเกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ ดังนั้นถ้าจะทำให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองมั่นคงถาวร ต้องให้ผู้เรียนรู้ได้รับผลที่พึงพอใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่ได้ผล เกิดจากความพร้อมของนักเรียนในด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อมีความพร้อมแล้วทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ ถ้าได้ปฏิบัติจริงก็จะเกิดทักษะสามารถนำไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี

^{๖๐}Thorndike, Robert L., **Measurement and evaluation in psychology and education**, (New York : Wiley, 1998), pp 37-40.

๒.๓.๑ การจัดการเรียนการสอนมโนทัศน์

ทิสนา แคมมณี ได้นำเสนอถึงการจัดการเรียนการสอนของ จอบส์ และวิลส์ ไว้ว่า^{๖๑} คู่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ นี้ขึ้นโดยใช้แนวคิดของบุนเนอร์ ภูคินาว และ ออสติน เกี่ยวกับการเรียนรู้มโนทัศน์ที่ว่า การเรียนรู้มโนทัศน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สามารถทำได้ โดยการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะที่สำคัญของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่ไม่ใช่สิ่งนั้นออกจากกัน ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มโนทัศน์ของเนื้อหาสาระต่างๆ อย่างเข้าใจและสามารถให้คำนิยามของมโนทัศน์ได้ด้วยตนเอง

๒) กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ ขั้นที่ ๑ ผู้สอนเตรียมข้อมูลสำหรับให้ผู้เรียนฝึกจำแนก ผู้สอนเตรียมข้อมูล ๒ ชุด ชุดหนึ่งเป็นตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน อีกชุดหนึ่งไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน , ในการเลือกตัวอย่างข้อมูล ๒ ชุดข้างต้น ผู้สอนจะต้องเลือกหาตัวอย่างที่มีจำนวนมากพอที่จะครอบคลุมลักษณะของมโนทัศน์ ที่ต้องการนั้น , ถ้ามโนทัศน์ที่ต้องการสอนเป็นเรื่องยากหรือซับซ้อนหรือเป็นนามธรรมอาจใช้วิธีการยกเป็นตัวอย่างเรื่องสั้นๆ ที่ผู้สอนแต่งขึ้นเองนำเสนอแก่ผู้เรียน , ผู้สอนเตรียมสื่อการสอนที่เหมาะสมจะใช้ประกอบนำเสนอตัวอย่างมโนทัศน์ เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะต่างๆ ของมโนทัศน์ที่ต้องการสอนอย่างชัดเจน ขั้นที่๒ ผู้สอนอธิบายกติกาในการเรียนให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจตรงกันผู้สอนชี้แจงวิธีการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจก่อนเริ่มกิจกรรมโดยอาจสาธิตวิธีการและลองให้ผู้เรียนลองทำตามที่ผู้สอนบอกจนกระทั่งผู้เรียนเกิดความเข้าใจ พอสมควร ขั้นที่๓ ผู้สอนเสนอข้อมูลตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน และข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอนการนำเสนอข้อมูลตัวอย่างนี้ทำได้หลายแบบ แต่ละแบบมีจุดเด่น จุดด้อยดังต่อไปนี้ นำเสนอข้อมูลที่เป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนที่ละข้อมูลจนหมดทั้งชุด โดยบอกผู้เรียนรู้ว่าเป็นตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนแล้วตามด้วยการนำเสนอ ข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนแต่ละข้อมูล จนครบหมดทั้งชุดเช่นกัน โดยบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าตัวอย่างชุดหลังนี้ไม่ใช่ชุดที่จะสอน ผู้เรียนต้องสังเกตตัวอย่างทั้ง ๒ ชุด และคิดหาคุณสมบัติร่วมและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เทคนิควิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์ได้เร็ว แต่ใช้กระบวนการคิदन้อย , เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนสลับกันไปจนครบเทคนิควิธีนี้ช่วยสร้างมโนทัศน์ได้ช้ากว่าเทคนิคแรก แต่ได้ใช้กระบวนการคิदनมากกว่า , เสนอข้อมูล

^{๖๑}ทิสนา แคมมณี, ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดของไทยเกี่ยวกับการคิดและพัฒนาการคิด ในวิทยาการด้านความคิด, (กรุงเทพมหานคร : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๓.

ที่ใช่และไม่ใช่ว่าตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละ ๑ ข้อมูล แล้วเสนอข้อมูลที่จะสอน เมื่อผู้เรียนตอบ ผู้สอนจะเฉลยว่าผู้เรียนตอบถูกหรือผิด วิธีนี้ผู้เรียนจะได้ใช้กระบวนการคิดในการทดสอบ สมมติฐานของตนไปที่ละขั้นตอน ,เสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่ว่าตัวอย่างของสิ่งที่จะสอนทีละ ๑ ข้อมูล แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันยกตัวอย่างข้อมูลที่ผู้เรียนคิดว่าใช่ตัวอย่างสิ่งที่จะสอน โดยผู้สอนจะตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ วิธีนี้ผู้เรียนจะมีโอกาสคิดมากขึ้น, ขั้นที่ ๔ ให้ผู้เรียนบอกคุณสมบัติเฉพาะของ สิ่งที่ต้องการสอนจากกิจกรรมที่ผ่านมาในขั้นต้น ๆ ผู้เรียนจะต้องพยายามหาคุณสมบัติเฉพาะตัว ของตัวอย่างที่ใช่และไม่ใช่สิ่งที่ผู้สอนต้องการสอน และทดสอบคำตอบของตน หากคำตอบของ ตนผิด ผู้เรียนจะต้องหาคำตอบใหม่ ซึ่งก็หมายความว่าต้องเปลี่ยนสมมติฐานของคำตอบเดิม ซึ่งก็ จะมาจากคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นนั่นเอง, ขั้นที่ ๕ ให้ผู้เรียนสรุปและให้คำจำกัดความหมายของ สิ่งที่ต้องการสอนเมื่อผู้เรียนได้รายการคุณสมบัติ ของคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอนแล้ว ผู้สอนให้ผู้เรียนช่วยกันเรียบเรียงให้เป็นคำนิยามหรือจำกัดความ, ขั้นที่ ๖ ผู้สอนและผู้เรียนอภิปราย ร่วมกันถึงวิธีการที่ผู้เรียนใช้ในการแสวงหาคำตอบ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของ ตัวเองเนื่องจากผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มนทัศน์ จากการคิดวิเคราะห์ และตัวอย่างที่หลากหลายดัง นั้นผลที่ผู้เรียนจะได้รับโดยตรง คือ จะเกิดความเข้าใจในมนทัศน์นั้นและได้เรียนรู้ทักษะการสร้าง มโนทัศน์ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการใช้เหตุผลอุปนัย(inductive reasoning) อีกด้วย

๒.๓.๒ การจัดการเรียนการสอนของกานเย (Gagnes Instrucional Model)

Gagnes อธิบายว่าถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้^{๖๒}

๑) ปรากฏการณ์เรียนรู้มีองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ทักษะทางปัญญา (Cognitive strategy) ซึ่งประกอบด้วยการจำแนก แยกแยะ การสร้างความคิดรวบยอด การสร้างกฎ การสร้างกระบวนการหรือกฎขั้นสูง

(๒) กลวิธีในการเรียนรู้ (Cognitive strategy)

(๓) ภาษาหรือคำพูด (Vabel information)

(๔) ทักษะการเคลื่อนไหว(Motor skills)

(๕) และเจตคติ (Attitude)

^{๖๒}Gagnes, R.M., **The conditions of learning**, (New York : Holt, Rinehart & Winston, 1985),

๒) กระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการจัดกระทำข้อมูลในสมอง ซึ่งมนุษย์จะอาศัยข้อมูลที่สะสมไว้มามีพิจารณาเลือกจัดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และในขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในสมองกำลังเกิดขึ้น เหตุการณ์ภายนอกร่างกายมนุษย์มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมหรือการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน กานเย จึงได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสมอง โดยการจัดสภาพภายนอกให้เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในของผู้เรียนวัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ ได้อย่างดี รวดเร็ว และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนได้นาน กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบกานเย ประกอบด้วยการดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนรวม ๘ ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ ๑ การกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับสิ่งเร้า หรือสิ่งที่ จะเรียนรู้ได้ดี ขั้นที่ ๒ การแจ้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้ผู้เรียนทราบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ความคาดหวัง ขั้นที่ ๓ การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิมเป็นการช่วยให้ผู้เรียนดึงข้อมูลเดิมที่อยู่ในหน่วยความจำระยะยาวให้มาอยู่ในหน่วยความจำเพื่อใช้งาน (working memory) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นที่ ๔ การนำเสนอสิ่งเร้าหรือเนื้อหาสาระใหม่ ผู้สอนควรจัดสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเห็นลักษณะสำคัญของสิ่งเร้านั้นอย่าง ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเลือกรับรู้ของผู้เรียน ขั้นที่ ๕ การให้แนวการเรียนรู้ หรือการจัดระบบข้อมูลให้มีความหมาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจกับสาระการเรียนรู้ได้ง่ายและเร็ว ขั้นที่ ๖ การกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสาระที่เรียน ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสาระการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ขั้นที่ ๗ การให้ข้อมูลป้อนกลับ เป็นการให้การเสริมแรงแก่ผู้เรียน และข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับผู้เรียน ขั้นที่ ๘ การประเมินผลการแสดงออกของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนทราบว่าตนเองสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด ขั้นที่ ๙ การส่งเสริมการคงทนและการถ่ายโอนการเรียนรู้ โดยการให้โอกาสผู้เรียนได้มีการฝึกฝนอย่างพอเพียงและในสถานการณ์ที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น และสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์อื่นๆ ได้ เนื่องจากการเรียนการสอนรูปแบบนี้ จัดขึ้นให้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ ดังนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้สาระที่นำเสนอได้อย่างดี รวดเร็วและจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้เพิ่มพูนทักษะในการจัดระบบข้อมูลสร้างความหมายของ ข้อมูล รวมทั้งการแสดงความสามารถของตนด้วย

๒.๓.๓ การจัดการเรียนการสอนเน้นความจำ (memory model)

Joyce, B. & Weil, M. ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความจำขึ้นโดยอาศัยหลัก ๖ ประการ ดังต่อไปนี้^{๖๓}

๑) การตระหนักรู้ (awareness) ซึ่งกล่าวว่าการที่บุคคลจะจดจำสิ่งใดได้ดีนั้นจะต้องเริ่มจากการรับรู้สิ่งนั้น หรือการสังเกตสิ่งนั้นอย่างตั้งใจ

๒) การเชื่อมโยง (association) กับสิ่งที่รู้แล้วจำได้

๓) ระบบการเชื่อมโยง (link system) คือระบบในการเชื่อมความคิดหลายความคิดเข้าด้วยกันในลักษณะที่ความคิดหนึ่งจะไปกระตุ้นให้อีกความคิดหนึ่งได้

๔) การเชื่อมโยงที่น่าขบขัน (ridiculous association) การเชื่อมโยงที่จะช่วยให้บุคคลจดจำได้ดีนั้น มักจะเป็นสิ่งที่แปลกไปจากปกติธรรมดา การเชื่อมโยงในลักษณะที่แปลก เป็นไปไม่ได้ ชวนให้ขบขัน มักจะประทับในความทรงจำของบุคคลเป็นเวลานาน

๕) ระบบการใช้คำทดแทน

๖) การใช้คำสำคัญ (key word) ได้แก่ การใช้คำ อักษร หรือพยางค์เพียงตัวเดียว เพื่อช่วยกระตุ้นให้จำสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันได้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบนี้มีวัตถุประสงค์ช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาสาระที่เรียนรู้ได้ดีและได้นาน และได้เรียนรู้กลวิธีการจำ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้สาระอื่นๆ ได้อีกในการเรียนการสอนสาระใดๆ ผู้สอนสามารถช่วยให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาสาระนั้นได้ดีและนานโดยการดำเนินการดังนี้ ขั้นที่ ๑ การสังเกตหรือศึกษาสาระอย่างตั้งใจผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในสาระที่เรียน โดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น ให้อ่านเอกสารแล้วขีดเส้นใต้คำ/ประเด็นที่สำคัญให้ตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน ให้หาคำตอบของคำถามต่างๆ เป็นต้น ขั้นที่ ๒ การสร้างความเชื่อมโยง เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่ต้องเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหา ส่วนต่างๆ ที่ต้องการจดจำกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น กับคำ ภาพ หรือความคิดต่างๆ (ตัวอย่างเช่น เด็กจำไม่ได้ว่าค่ายบางระจัน อยู่จังหวัดอะไร จึงโยงความคิดว่า ชาวบ้านบางระจันเป็นคนกล้าหาญ สัตว์ที่ถือว่าเก่งกล้า คือสิงโต บางระจันจึงอยู่ที่จังหวัดสิงห์บุรี) หรือให้หาหรือคิดคำสำคัญที่ไม่คุ้นเคยหรือยากด้วยคำ ภาพ หรือความหมายอื่นๆ หรือการใช้การเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน ขั้นที่ ๓ การใช้จินตนาการ เพื่อให้จดจำสาระได้ดีขึ้น ให้ผู้เรียนใช้เทคนิคการเชื่อมโยงสาระต่างๆ ให้เห็นเป็นภาพที่น่าขบขัน เกินความเป็นจริง ขั้นที่ ๔ การใช้เทคนิคต่างๆ ที่ทำไว้ข้างต้นในการทบทวน ความรู้และเนื้อหาสาระต่างๆ จนกระทั่งจดจำ

^{๖๓}Joyce, B. & Weil, M., **Model of teaching (5th ed.)**, (London : Allyn and Bacon, 1996), pp 68 – 71.

ได้การเรียนรู้โดยใช้เทคนิคช่วยความจำต่างๆของรูปแบบ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาสาระต่างๆ ที่เรียนได้ดีและได้นานแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้กลวิธีการจำ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้สาระอื่นๆได้อีกมาก

สรุปว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำตามแผนการสอนล่วงหน้าได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับฝึคชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงทิพย์ ตัณฑศรี สภาพและปัญหาของการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ โดยด้านการจัดกิจกรรมเสริม และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาได้แก่ด้านการใช้สื่อ ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการเรียนการสอน ด้านสถานที่และงบประมาณตามลำดับ ผลการศึกษาความต้องการของผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ปกครองในการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนนทบุรี พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้มากยิ่งขึ้น มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับเด็กนักเรียนและจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านสติปัญญาให้เด็กนักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ ได้มีการทำวัตรสวดมนต์อาทิตย์ละครั้งในวันสุคติสัปดาห์และสามารถทำให้ครูและนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมที่ดีในจิตใจได้นั่นของทุกคน^{๖๔}

พระมหาสุชน วงศ์แดง ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่๓ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า ๑) ความคิดเห็นการปฏิบัติของหัวหน้าหมวดวิชา และครูที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านปัจจัยนำเข้ากระบวนการ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายย่อย พบว่า หัวหน้าหมวดวิชาและครู มีความเห็นต่อการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ด้านจุดประสงค์อยู่ในระดับมาก และมีความ

^{๖๔}ดวงทิพย์ วรพันธุ์, โครงการพัฒนาระบบการติดตาม และการประเมินผล การประชาสัมพันธ์ของรัฐ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนานโยบายและการประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๒.

คิดเห็น/การปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรด้านเนื้อหาวิชา การดำเนินการเรียนการสอน การบริหาร และการบริการหลักสูตร การสนับสนุน และการส่งเสริมการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านปัจจัยนำเข้าและกระบวนการโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตรด้านจุดประสงค์อยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นการปฏิบัติต่อการใช้หลักสูตรด้านเนื้อหาวิชา การดำเนินการเรียนการสอน การบริหาร และการบริการหลักสูตร ตลอดจนการสนับสนุน และส่งเสริมการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง (๒) ผลผลิต (ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน) ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางหรือพอใช้^๕

พระครูปัญญาวุฒนกิจ ปญญาวุฑฒโน (พึงสูงเนิน) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหา การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ ๓ ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔ ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการจัดการเรียน การสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพอยู่ในระดับ มาก ๓ ด้าน โดยด้านที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ได้แก่ ด้านหลักสูตร ตามลำดับ ยกเว้นด้านอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ๒) ปัญหาการจัดการ เรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาการจัดการ เรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ๒ ด้าน และมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ๒ ด้าน โดย ด้านที่มี ปัญหาปานกลางเป็นอันดับแรก คือ ด้านอุปกรณ์และสื่อการสอนรองลงมา คือ ด้านหลักสูตรด้าน การวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๓) ครูผู้สอน ที่มีเพศต่างกัน มีวุฒิ การศึกษาทางโลกต่างกัน มีประสบการณ์สอนต่างกันและมีการเข้าร่วมกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาต่างกัน มีสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ ๓ ทั้งเป็น ภาพรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ๔) ครูผู้สอน ที่มีเพศต่างกัน มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน มีประสบการณ์สอนต่างกัน และมีการเข้าร่วมกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาต่างกัน มีปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ ๓ ทั้งโดย ภาพรวม และเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ครูผู้สอนที่มีวุฒิการศึกษา

^๕พระมหาสุธน วงศ์แดง, “การประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๘๘ – ๑๐๐.

ทางโลกต่างก็มีปัญหาด้านอุปกรณ์และสื่อการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ได้รับ .๐ ๕ โดยครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน ที่จบการศึกษาวิชาเอกทางด้าน สังคมศึกษา มีปัญหามากกว่าครูผู้สอนที่จบการศึกษาวิชาเอกอื่น^{๖๖}

พระมหาภูเมศร์ ชาเหลา ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวม และเป็นรายด้านทั้ง ๔ อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการเรียนการสอนที่สำคัญได้แก่ ครูส่วนมากไม่ค่อยเข้าใจในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา ไม่ค่อยเข้าใจในจุดประสงค์ การเรียนการสอน ขาดคู่มือหลักสูตร เอกสาร และสื่อในการจัดการเรียนการสอน และขาดความชำนาญในการจัดกิจกรรมและการวัดผล ส่วนแนวทางในการแก้ปัญหา ได้แก่ ครูผู้สอนส่วนมาก ต้องการให้ผู้บริหาร หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจัดเตรียมคู่มือหลักสูตร และเอกสารให้แก่โรงเรียนตาม ชนบทที่ขาดแคลนให้เพียงพอ และทันเวลาเปิดเรียน และควรจัดให้มีการอบรมหรือประชุมสัมมนา เกี่ยวกับหลักสูตรตลอดทั้งการวัด และประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมา พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา^{๖๗}

พระธีรชาติ ธีรวิโส (ธรรมวงศ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ สารที่ ๑ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า สถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑ มีปัญหาการใช้หลักสูตร (วิชาพระพุทธศาสนา) ในด้านการ จัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาประเด็นคำถามเป็นรายข้อ พบว่าสถานศึกษามีปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ๕ ข้อ และในระดับน้อย ๖ ข้อเรียงจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ครูขาดความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสาระพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูขาดความรู้ความ

^{๖๖} พระครูปัญญาวุฒินกิจ ปญญาวุฒโน พึ่งสูงเนิน, “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของ ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ ๓ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐ – ๑๐๕.

^{๖๗} พระมหาภูเมศร์ ชาเหลา, “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕ – ๗๘.

เข้าใจ และทักษะในการทำแผน และวางแผนการสอนในสาระพระพุทธศาสนา ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด ได้แก่ เครื่องมือวัดผลที่ใช้ไม่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ ๒) ด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพบว่า สถานศึกษาที่สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑ มีปัญหาการใช้หลักสูตร (วิชาพระพุทธศาสนา) ในด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาประเด็นคำถามเป็นรายข้อ พบว่าสถานศึกษามีปัญหาด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับปานกลาง ๑๓ ข้อ และระดับน้อย ๖ ข้อ มีปัญหาเรียงจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ สถานศึกษาขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนสาระพระพุทธศาสนา ครูขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เช่น วีซีดี สื่อวีดิทัศน์ หรือสื่ออื่นๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ในสาระพระพุทธศาสนา เช่น ห้องจริยศึกษาตามลำดับ ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด ได้แก่ ครูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา^{๒๔}

พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนาภายใต้นโยบายปฏิรูปการศึกษาผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านความสมดุลเหมาะสมกับผู้เรียน มีการจัดเนื้อหาการเรียนรู้ง่ายไปหายากหรือจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม สามารถพัฒนาร่างกาย อารมณ์จิตใจ และปัญญาตามวุฒิภาวะและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงวัย ด้วยการจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงช่วงชั้น ๒) ด้านพัฒนาผู้เรียนเต็มศักยภาพ หลักสูตรมีสาระการเรียนรู้ที่ฝึกฝนพัฒนาศักยภาพได้ครบทุกด้าน ทั้งด้านพฤติกรรมทางกาย และวาจา ฝึกหัดจิตใจให้เป็นสมาธิ และพัฒนาความรู้คือ ปัญญา ด้วยการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ตามไตรสิกขา ๓) ด้านความเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง และสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีการกำหนดกรอบใหญ่ของการเรียนรู้ในเรื่องการอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัตถุ ด้วยการนำข้อมูลที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมรอบตัวมาเป็นกรณีตัวอย่างในการเรียนรู้ และหลักสูตรเปิดโอกาสให้สถานศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการเรียนรู้ ๔) ด้านหลักสูตรบูรณาการ มีการจัดสาระการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการได้ในวิชาเดียวกันและบูรณาการเข้ากับทุกวิชา ด้วยการจัดเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงตลอดเนื้อหาตลอดชั้น

^{๒๔} พระธีรชาติ ธีรวิโส ธรรมวงศ์, “การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕ – ๘๖.

เรียน บูรณาการข้ามวิชา ด้วยการเรียนเรื่องการบริหารจัดการ และเจริญปัญญา และบูรณาการจริยธรรม เข้าในระบบจริยธรรมด้วยกัน เพราะครูทุกคนถือว่าเป็นผู้สอนจริยธรรม^{๖๕}

พระมหาสุธรรม อະตะราใจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต พื้นที่การศึกษาสงขลาเขต ๒” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา ของครูผู้สอนวิชา พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมเสริมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยรวมมีความคิดเห็น สอดคล้องกันอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้สอนมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อ และเรื่องที่เรียนอยู่ในระดับสูง แต่การจัด หนังสืออุเทศไว้ให้เพียงพอกับความต้องการของนักเรียนนั้นมีน้อยมาก^{๖๖}

พระมหาชัยสิทธิ์ คำภู ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรโดยรวม ผู้บริหารและครูผู้สอน เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีปัญหาโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน และด้านที่มีปัญหาลดสุด คือ ด้านการวัดผลประเมินผล ส่วนศึกษานิเทศก์ก็เห็นว่ามีปัญหาโดยภาพรวม และรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านที่มีปัญหาลดสุด คือ ด้านการวัดผลประเมินผล ผู้บริหารโรงเรียนศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอน ได้เสนอแนะแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้ ควรบรรจุครูที่มีวุฒิวิชาเอกพระพุทธศาสนาโดยตรง จัดครูให้ครบชั้นเพื่อมีเวลาเตรียมกิจกรรมสอนที่หลากหลาย จัดอบรมสัมมนาสร้างกระแสความตระหนักให้

^{๖๕} พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์, “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายปฏิรูปการศึกษา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายและการวางแผนสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓ – ๘๐.

^{๖๖} พระมหาสุธรรม อະตะราใจ, “สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต ๒”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕ – ๘๗.

ครูผู้สอน จัดให้มีหรือผลิตสื่อที่ทันสมัย ใ้ใจ ตรงเนื้อหาและจุดประสงค์ และจัดทำข้อสอบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว^{๓๑}

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล ได้ศึกษาปัญหาเรื่องการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นครูสังคมศึกษา สอนในห้องเรียนธรรมดา ใช้เทคนิคการสอนแบบบรรยายใช้หนังสือเป็นสื่อและอุปกรณ์มากที่สุดครูขาดเทคนิคในการสอน ขาดทักษะในการใช้สื่อและอุปกรณ์ โรงเรียนมีสื่อและอุปกรณ์ในการสอนน้อย ครูส่วนใหญ่ต้องการสื่อและอุปกรณ์การสอน ในด้านตัวผู้เรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงตัวครูผู้สอน และการจัดการเรียนการสอนโดยต้องการให้ครูผู้สอนสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีพร้อมกับการไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย^{๓๒}

วิชัย วัดปาน ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักเรียนในเขตการศึกษา ๘ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา พบว่า นักเรียนมีความต้องการให้ทดสอบความรู้พื้นฐานทุกครั้งก่อนการขึ้นเนื้อหาใหม่ ควรมีการเร้าความสนใจ เพื่อให้ให้นักเรียนได้แสดงออก ครูผู้สอนควรให้นักเรียนได้มีการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆและมีการจัดกิจกรรมสรุปจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ปัญหาส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน ขาดงบประมาณและสื่ออุปกรณ์การสอน เพื่อให้การสอนพระพุทธศาสนา บรรลุจุดประสงค์ ครูผู้สอนต้องศึกษาเนื้อหาและหลักคำสอนในวิชาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ใช้เทคนิคการสอนแบบต่างๆ โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และโรงเรียนต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกฝังจริยธรรม รวมถึงการจัดกิจกรรมเสริมต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงาม^{๓๓}

^{๓๑}พระมหาชัยสิทธิ์ คำภีร์, “ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลย”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕), หน้า ๘๘ – ๑๐๔.

^{๓๒}ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, “ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ก.

^{๓๓}วิชัย วัดปาน, “ความคิดเห็นของนักเรียนในเขตการศึกษา ๘ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๔๐.

สุพจน์ อริยะจักร ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดปากกลี้ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าการจัดสื่อการสอน ควรมีการวางแผนการใช้สื่อการสอนล่วงหน้าทุกครั้ง และมีการจัดหาสื่อ การใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ประการสำคัญควรเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับ เนื้อหาวิชา”^๔

จันดา ทองทา ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับปัญหาของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ผ่านการอบรม และไม่ผ่านการอบรม ผลการศึกษาพบว่า

๑) ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งรายด้าน ตามสภาพครูผู้สอนที่ผ่านการอบรม แต่ครูที่ไม่ผ่านการอบรมมีปัญหาในระดับน้อย ๑ ด้าน คือ ด้านจุดประสงค์ นอกนั้นมีระดับปานกลาง

๒) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัญหา พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านจุดประสงค์ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร และด้านบริการหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านเนื้อหา และด้านการวัดผลประเมินผลมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน”^๕

วรรณทนา สุตวิจิตร ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ครูส่วนใหญ่ศึกษาหาความรู้จากหนังสือคู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ส่วนหนังสือคู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ครูส่วนใหญ่ได้นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน เอกสารประกอบหลักสูตรที่ทางโรงเรียนดำเนินการจัดทำเป็นส่วนใหญ่ คือ แผนการสอนซึ่งระบุว่าไม่มีปัญหาในการจัดทำ และครูศึกษาการ

^๔“สุพจน์ อริยะจักร, “การพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดปากกลี้ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕-๕๕.

^๕จันดา ทองทา, “เรื่อง ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๐ – ๑๑๕.

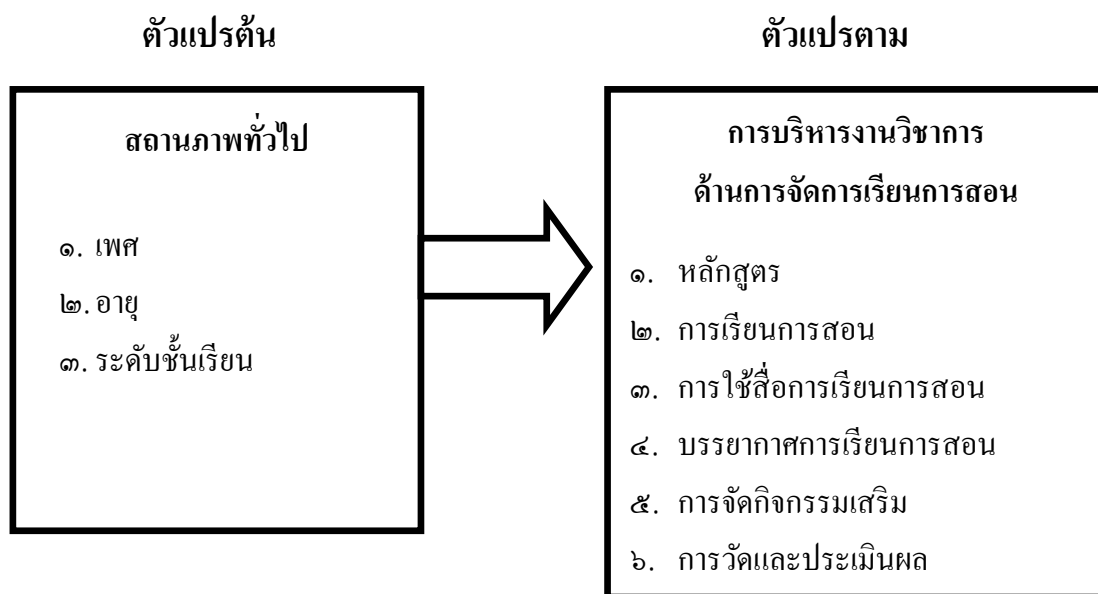
จัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากแผนการสอนที่มีอยู่ ครูเตรียมการสอนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน เนื้อหาในหลักสูตรพระพุทธศาสนาไม่มีปัญหาในการนำมาจัดกิจกรรม แต่หัวข้อเนื้อหาที่ครูระบุว่ายากต่อการนำมาจัดกิจกรรม คือ มงคล ๓๘ ทักษะกระบวนการที่สามารถนำมาใช้สอนได้เกือบทุกครั้งคือ ประการที่ ๑ การสอนขั้นตระหนักในปัญหาและความจำเป็น สื่อการสอนที่ครูใช้บ่อยที่สุด คือ นิทานทั่วไป โดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดเตรียมให้แบบฝึกหัดของนักเรียนโดยมาสั่งซื้อมาจากสำนักพิมพ์ของเอกชน การวัดและประเมินผลที่ใช้มากที่สุด คือ การสังเกตพฤติกรรม กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ทางโรงเรียนจัดเป็นส่วนใหญ่ คือ การฝึกนั่งสมาธิ สำหรับหัวข้อที่ครูเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการอบรมเพื่อเสริมความรู้ให้แก่ครูมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ สิ่งที่เป็นปัญหาในการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า ครูมีปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผล โดยครูระบุว่า เพราะยังขาดความรู้ความสามารถในการสร้างเครื่องมือ เหตุผลรองลงมา คือ ครูไม่มีตัวอย่างการสร้างแบบทดสอบการวัดและการประเมินผล และไม่มีเวลาในการสร้างเครื่องมือ^{๑๖}

สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาตามสภาพและปัญหา โดยรวมพบว่ามี ความแตกต่างด้านเพศ และอายุ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้สื่อการเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ และการทำวัตรสวดมนต์ จะทำให้นักเรียนมีจิตได้สำนึกที่ดี ส่วนการสอนเน้นการปฏิบัติและการตั้งประเด็นคำถาม ครูผู้ปฏิบัติการสอนยังไม่สามารถปฏิบัติได้ดีเท่าที่ควร

^{๑๖}วรรณทนา สุตติวิจิตร, “การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๘), หน้า ๘๘ – ๑๐๒.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาโดยมีสาระเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนา ของครู ด้านเนื้อหาของหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดกิจกรรมเสริม ด้านการวัดและประเมินผล โดยกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย